

บทที่ 4 การเลือกตั้งและปัญหาการเลือกตั้งของไทย

ตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 ได้มีการเลือกตั้งจำนวนทั้งสิ้น 21 ครั้ง เป็นการเลือกตั้งทั่วไป 19 ครั้ง เลือกตั้งเพิ่มเติม 2 ครั้ง ในการเลือกตั้ง แต่ละครั้งต่างก็มีสภาพและบรรยากาศแตกต่างกันออกไป

สำหรับประเทศไทย การเลือกตั้งไม่ใช่เป็นเพียงผลสะท้อนจากสภาพการณ์ทางการเมืองในประเทศเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวกำหนดสภาพการณ์ทางการเมืองอีกด้วย ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าในการเลือกตั้งแต่ละครั้งมีความเป็นมาอย่างไร และผลที่เกิดขึ้นภายหลังการเลือกตั้ง มีสภาพการณ์อย่างไร

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 1

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 ประมาตพิเศษ โดยคณะราษฎรเป็นผู้จัดให้มีการเลือกตั้งขึ้น * เพื่อให้สอดคล้องกับคำประกาศของคณะราษฎรฉบับที่ 1¹ และให้เป็นไปตามธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ.2475 มาตรา 1 และธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม มาตรา 2 ว่า " ยานาจอธิปไตยย่อมเป็นของประชาชน " ² จึงได้มีการกำหนดให้มีการเลือกตั้งครั้งแรกในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2476

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกของประเทศไทยนั้นเนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับถาวร พ.ศ.2475 (บทเฉพาะกาล) ได้ระบุให้มีการใช้ระบบสภาเดียว เรียกว่า " สภาผู้แทนราษฎร " แต่ประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท คือ สมาชิกประเภทที่ 1 ได้แก่สมาชิกผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชน อยู่ในตำแหน่งวาระละ 4 ปี และสมาชิก

* รัฐบาลก่อนที่จะมีการเลือกตั้งขึ้น รัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนาเข้าทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากพระยามโนปกรณนิติธาดา เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2476.

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ ชัดติยา กรรณสูต, เอกสารการปกครองไทย พ.ศ.2417-2477 (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2518), หน้า 209 - 211.

² สมบัติ จำปาเงิน, รัฐธรรมนูญ รัฐบาล และรัฐสภาของเรา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2520), หน้า 3 ,14.

ประเภทที่ 2 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง มีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่ 1 อยู่ในตำแหน่งเท่ากันคือ 4 ปี ดังนั้นในการเลือกตั้งครั้งนี้จึงเป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 เท่านั้น

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งแบบทางอ้อม คือประชาชนยังไม่มีสิทธิในการเลือกตัวแทนของพวกเขาโดยตรง โดยคณะราษฎรอ้างว่าเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อที่เพิ่งเริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลยังขาดความเชื่อมั่นในความพร้อมของประชาชนที่จะปกครองตนเอง โดยกำหนดให้ดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ตามลำดับดังนี้

1. ราษฎรในหมู่บ้านเลือกตัวแทนของหมู่บ้าน
2. ผู้แทนของหมู่บ้านไปเลือกผู้แทนในระดับตำบล
3. ผู้แทนราษฎรระดับตำบลเลือกผู้แทนระดับจังหวัด เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดละ 1 คน และถ้าจังหวัดใดมีพลเมืองเกินกว่า 200,000 คน ให้เลือกผู้แทนราษฎรเพิ่มอีก 1 คน ทุก ๆ จำนวน 200,000 คนของพลเมือง

ในการเลือกตั้งครั้งนี้มีสมาชิกได้รับเลือกตั้งมาจากประชาชน 78 คน และได้รับการแต่งตั้งอีก 78 คน รวมเป็น 156 คน การเลือกตั้งครั้งนี้มีผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 4,278,231 คน มีผู้มาใช้สิทธิ 1,773,532 คน คิดเป็นร้อยละ 41.45 ของผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง จังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิมากที่สุดคือ จังหวัดเพชรบุรี คิดเป็นจำนวนร้อยละ 78.82 จังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิน้อยที่สุดคือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน คิดเป็นจำนวนร้อยละ 17.71 และในเขตกรุงเทพฯ มีผู้มาใช้สิทธิร้อยละ 89.45³

ผู้สมัครที่ได้รับเลือกตั้ง เป็นชายทั้งหมด และส่วนใหญ่ผู้ที่ได้รับเลือกมีอาชีพเป็นข้าราชการ (ทหารและพลเรือน) คือ ได้ถึง 42 คน จาก 78 คน คิดเป็นร้อยละ 53.85

จากสถิติดังกล่าว หากคำนึงถึงว่าการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งครั้งแรกในระบอบการปกครองแบบใหม่ การไปใช้สิทธิของประชาชนโดยส่วนรวมเป็นที่น่าพอใจ เพราะมีผู้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเกือบครึ่ง

³ ข้อมูลนี้ได้จากเอกสารของ กองการเลือกตั้ง, กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย.

หลังจากการเลือกตั้ง พระยาพหลพลพยุหเสนาได้รับความไว้วางใจ จากสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นนายกรัฐมนตรี และได้จัดตั้งรัฐบาลประกอบด้วยรัฐมนตรีอีก 19 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกประเภทที่ 2 ดังนั้น การเลือกตั้งครั้งนี้จึงไม่มีความหมายต่อการตั้งรัฐบาลแต่อย่างใด เป็นการแสดงว่าคณะราษฎรยังไม่ยอมปล่อยอำนาจให้กับประชาชนอย่างแท้จริง

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 2

รัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนาฯ ได้ประสบกับความวุ่นวายในการดำเนินการปกครองประเทศแต่อย่างใดไม่ กล่าวคือ รัฐบาลได้เผชิญคดีสำคัญ * ด้วยคะแนน 73 ต่อ 25 เสียง ทำให้พระยาพหลฯ ต้องลาออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรี⁴ อย่างไรก็ตามคณะราษฎรยังให้พระยาพหลฯ เป็นนายกรัฐมนตรีอีกสมัยหนึ่ง และก็สามารถปราบปรามระบอบรัฐบาลจนครบวาระ ในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2480 โดยได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาประเภทที่ 1 ขึ้นในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2480 การเลือกตั้งครั้งนี้ผิดแปลกไปจากการเลือกตั้งครั้งแรกคือ ประชาชนสามารถไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรได้โดยตรงด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมีการเลือกตั้งทางอ้อมอีกต่อไป ซึ่งนับว่าเป็นการเลือกตั้งทางตรงเป็นครั้งแรก

การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต โดยถือจังหวัดหนึ่ง ๆ เป็นเขตเลือกตั้ง ซึ่งจะมีผู้แทนราษฎรได้ 1 คน แต่ถ้าหากจังหวัดใดมีพลเมืองเกิน 200,000 คน ให้มีเขตเลือกตั้งเพิ่มอีก 1 เขต ต่อจำนวนพลเมืองทุก ๆ 200,000 คนเศษ ของ 200,000 คน ถ้าเกิน 100,000 คน ให้นับเป็น 200,000 คน ด้วยเหตุนี้บางจังหวัดจึงมีเขตเลือกตั้งได้หลายเขต เช่น กรุงเทพฯ มี 3 เขต

ผลการเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่า จากจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 6,132,239 คน มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียง 2,462,535 คน คิดเป็นร้อยละ 40.22 จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงมากที่สุดคือ จังหวัดนครนายก มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงถึงร้อยละ 80.50 ส่วนจังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิ

* รัฐบาลพระยาพหลฯ เผชิญคดีเกี่ยวกับโคเวด้ายาง เนื่องจากรัฐบาลได้ตกลงลงนามในข้อตกลงระหว่างประเทศที่จะส่งยางออกขาย 15,000 ตัน แต่เมื่อความตกลงที่รัฐบาลไทยไปทำมาผ่านเข้าสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้สัตยาบัน สภากลับไม่ยอมให้การรับรองโดยเห็นว่าจะทำให้ประชาชนผู้ค้ายางเดือดร้อน

⁴ นรนดี เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์, เมืองไทยในระบบรัฐสภา (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2517), หน้า 57.

ออกเสียงเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน คิดเป็นร้อยละ 22.24 มีผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งครั้งนี้รวม 91 คน⁵

เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้จะมีการเปลี่ยนแปลง วิธีการเลือกตั้งที่ผิดไปจากการเลือกตั้งครั้งแรก แต่ก็หาได้ทำความสับสนแก่ประชาชนผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงไม่ คือประชาชนยังไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งถึงร้อยละ 40.22 นอกจากนี้ยังพบว่า การเลือกตั้งครั้งนี้ปราศจากพรรคการเมืองเข้าร่วมแข่งขัน คณะราษฎรเองซึ่งเป็นกลุ่มที่ผูกขาดอำนาจทางการเมืองอยู่ในขณะนั้นไม่ยินยอมให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น และคณะราษฎรก็ไม่ได้ดำเนินการขยายฐานเข้าไปในหมู่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 อย่างเป็นระบบ โดยส่งผู้สมัครของตนเข้ารับเลือกตั้งอย่างเป็นทางการเป็นเรื่องราว จึงทำให้ประชาชนไม่ได้มีความเข้าใจถึงความสำคัญของการเลือกตั้งที่จะมีผลต่อการจัดตั้งรัฐบาล และไม่มีความคุ้นเคยกับการเลือกเป็นพรรค

หลังจากการเลือกตั้ง พระยาพหลฯ ได้รับเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง โดยเข้าทำการแถลงนโยบายต่อสภา และได้รับความไว้วางใจด้วยคะแนนเสียง 99 ต่อ 19 เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2480 และได้จัดตั้งคณะรัฐบาล ประกอบไปด้วยรัฐมนตรีร่วมรัฐบาล 18 คน นับเป็นรัฐบาลชุดที่ 8 ที่เข้ามาทำการบริหารประเทศ และเป็นการจัดตั้งรัฐบาลครั้งที่ 5 ของพระยาพหลฯ

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 3

แม้ว่ารัฐบาลพระยาพหลฯจะได้รับเสียงข้างมากจากสภาให้เข้าบริหารประเทศ แต่การดำเนินงานของรัฐบาลก็หาได้เป็นไปอย่างราบรื่นไม่ สภาผู้แทนราษฎรได้ทำการควบคุมการดำเนินงานของรัฐบาลโดยมีการตั้งกระทู้ถาม เปิดอภิปรายโดยไม่ลงมติอยู่เสมอ จนกระทั่งนายถวิล อุดล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด และพรรคพวก ได้เสนอญัตติเกี่ยวกับการร่างข้อบังคับประชุมสภา และ วิธีการเสนอร่าง พ.ร.บ.งบประมาณ โดยมีการแจ้งรายละเอียดทั้งรายรับและรายจ่ายเพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ทราบ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2481 หลังจากการอภิปรายโต้ตอบได้มีการลงมติ ผลปรากฏว่ารัฐบาลเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ด้วยคะแนนเสียง 42 ต่อ 40⁶ ดังนั้น จึงได้มีการยุบสภาในวันที่ 11 กันยายน พ.ศ.2481 และทางรัฐบาลได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นในวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ.2481

⁵ ข้อมูลนี้ได้จาก กองการเลือกตั้ง, กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย

⁶ นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์, การเมืองไทยในระบบรัฐสภา, หน้า 78.

การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยตรงแบบแบ่งเขต โดยถืออัตราส่วนราษฎร 200,000 คน ต่อผู้แทนราษฎร 1 คน เหมือนกับอัตราส่วนในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 2

ผลการเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่า จากจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 6,310,172 คน มีผู้ไปทำการใช้สิทธิหรือออกเสียงเลือกตั้ง 2,210,332 คน คิดเป็นร้อยละ 35.03 จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งน้อยที่สุดคือจังหวัดตรัง คือด้วยคะแนนร้อยละ 16.28 เท่านั้น⁷ ในการเลือกตั้งครั้งนี้ได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น 91 คน เท่ากับการเลือกตั้งครั้งที่ 2 และเป็นที่น่าสังเกตว่าจังหวัดนครนายกเป็นจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงมากที่สุดเป็นครั้งที่ 2 หลังจากที่มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงมากที่สุดในการเลือกตั้งครั้งที่ 2 มาแล้ว การเลือกตั้งครั้งนี้ยังคงไม่สามารถสร้างความตื่นตัวทางการเมืองในหมู่ประชาชนผู้เลือกตั้งได้ จากข้อเท็จจริงที่ไม่มีการแข่งขันเป็นพรรคทำให้การเลือกตั้งไม่มีลักษณะเป็นการเลือกเพื่อจัดตั้งรัฐบาลอย่างชัดเจน คณะราษฎรเองไม่ได้ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีผลให้การสนับสนุนในสภาผู้แทนราษฎรที่มีต่อคณะราษฎรไม่มั่นคงเท่าที่ควร และทำให้ประชาชนผู้เลือกตั้งเองก็ไม่มี ความคุ้นเคยกับการเลือกตั้งเป็นระบบพรรค

อย่างไรก็ตาม หลังการเลือกตั้งครั้งนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงตัวนายกรัฐมนตรีใหม่พระยาพหลฯ ซึ่งรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาหลายครั้ง ได้แสดงความเบื่อหน่ายการเมืองอย่างชัดเจนและไม่ยอมรับการเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป จึงเป็นการเปิดทางให้พันเอกหลวงพิบูลสงคราม ซึ่งได้สร้างฐานทางการเมืองของตนมาตลอด สามารถเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ *

พันเอกหลวงพิบูลสงคราม ได้เข้าแถลงนโยบายต่อสภาเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2481 ได้รับความไว้วางใจด้วยคะแนนท่วมท้น 111 ต่อ 2 ในระยะแรกของการบริหารงานรัฐบาลได้รับความสนับสนุนจากประชาชนอย่างกว้างขวาง ความสำเร็จของหลวงพิบูลฯ ในการเรียกร้องดินแดนในอินโดจีนคืนจากฝรั่งเศส ทำให้ฐานะความเป็นผู้นำของหลวงพิบูลฯ มั่นคงขึ้นจนหาผู้ท้าทายอำนาจไม่ได้ และสามารถเลื่อนยศตัวเองจากพลตรีเป็นจอมพล แต่เมื่อจอมพล ป. ตัดสินใจเข้าสงครามญี่ปุ่นเพื่อหลีกเลี่ยงการทำสงครามกับประเทศนี้ ความขัดแย้งในวงการ

⁷ ประณต นันทิยะกุล, การเมืองและสังคม (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520) หน้า 580.

* พันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นผู้นำสำคัญในการเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองการปกครอง พ.ศ.2475 เป็นกรรมการคณะราษฎรในยุคแรก ๆ และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีมาหลายสมัย หลังจากประสบความสำเร็จในการปราบกบฏวเดช พันเอกหลวงพิบูลสงครามได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นตำแหน่งหลังสุดก่อนหน้าจะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี.

รัฐบาลได้เริ่มขึ้น โดยมีการขัดแย้งในเรื่องนี้กับ นายปรีดี พนมยงค์ เมื่อฝ่ายอักษะมีท่าทีจะแพ้สงคราม เสถียรภาพของรัฐบาลเริ่มสั่นคลอน ประกอบกับในช่วงนี้รัฐบาลได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการ “ปฏิวัติ” ทางวัฒนธรรมและอุปนิสัยของคนไทย ทำให้ความไม่พึงพอใจในตัวจอมพล ป. มีมากขึ้น ดังนั้น เมื่อจอมพล ป. มีนโยบายย้ายเมืองหลวงจากกรุงเทพฯ ไปเพชรบูรณ์ จึงได้รับการคัดค้านอย่างกว้างขวาง และสภาผู้แทนราษฎรมิมติไม่ให้ พ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนดนครบาลเพชรบูรณ์ผ่านด้วยคะแนนเสียง 43 ต่อ 41⁸

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตัดสินใจนำคณะรัฐบาลลาออก เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 เหตุผลในการตัดสินใจครั้งนี้ไม่ปรากฏชัดเจน แต่มีผลผลักดันให้ จอมพล ป. ออกไปอยู่วงนอกทางการเมืองอยู่ระยะหนึ่ง นายควง อภัยวงศ์ ได้รับการเสนอชื่อให้เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2487 เมื่อ นายควง เข้าทำการบริหารประเทศก็ได้ยึดอายุสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรออกไปอีก 2 ปี โดยอ้างว่าประเทศอยู่ในภาวะสงครามไม่เหมาะที่จะมีการเลือกตั้ง นับเป็นการยึดอายุสมาชิกสภาฯ ครั้งที่ 2 มีการยึดอายุสมาชิกสภาทั้งสองประเภท ในครั้งแรกมีขึ้นเมื่อธันวาคม พ.ศ.2485 ในสมัยของรัฐบาล จอมพล ป.

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 4

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ฝ่ายทหารซึ่งร่วมมือกับญี่ปุ่นหมดอำนาจลง กลุ่มเสรีไทยซึ่งมี นายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าเข้ามีอำนาจแทน นายควง อภัยวงศ์ ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความเหมาะสมที่มีสัมพันธภาพ และสามารถดำเนินการเจรจาทำความเข้าใจอันดี กับฝ่ายสัมพันธมิตรเข้าทำการบริหารประเทศ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าเสรีไทยนอกประเทศดูเหมือนจะเป็นผู้ได้รับการเรียกร้องมากที่สุด แต่เนื่องจาก ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ยังอยู่ที่สหรัฐอเมริกา และไม่สามารถเข้ารับตำแหน่งได้ทันที นายทวี บุญเกตุ เสรีไทยคนสำคัญ จึงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปพลางก่อน จน ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช กลับมาจึงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หลังจากบริหารประเทศมาได้ระยะหนึ่ง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้ตัดสินใจยุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ โดยให้เหตุผลว่า สภาผู้แทนราษฎรชุดที่อยู่ในขณะนั้นมีมาแต่ พ.ศ.2481 ได้รับการต่ออายุมา 2 ครั้งแล้ว ดังนั้น เมื่อสงครามยุติก็ควรจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่

⁸ นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์, การเมืองไทยในระบบรัฐสภา, หน้า 89-93.

การเลือกตั้งได้ถูกจัดให้มีขึ้น ในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ.2489 การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยตรงแบบแบ่งเขต โดยถืออัตราส่วนราษฎร 200,000 คน ต่อผู้แทนราษฎร 1 คน

ผลการเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่า จากจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 6,431,827 คน มีผู้ไปทำการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 2,091,788 คน คิดเป็นร้อยละ 32.52⁹ จังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิมากที่สุด คือจังหวัดบุรีรัมย์ คิดเป็นร้อยละ 54.65 และจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือจังหวัดสุพรรณบุรี คิดเป็นร้อยละ 13.40 มีผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น 96 คน และจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งเพียงคนเดียวจึงไม่ต้องมีการเลือกตั้ง¹⁰

เนื่องจากคณะเสรีไทยเป็นกลุ่มการเมืองที่มีอำนาจ และได้รับความนิยมสูงในขณะนั้น การจัดตั้งรัฐบาลจึงอยู่ภายใต้การ "บงการ" ของ นายปรีดี พนมยงค์ ได้ปฏิเสธที่จะรับตำแหน่งเป็นหัวหน้ารัฐบาลพอสมควร และปล่อยให้ นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีรัฐมนตรีเข้าร่วม 20 คน ส่วน ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีคนก่อนได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

เนื่องจากยังไม่มี การจัดตั้งระบบพรรคขึ้น จึงเป็นการลำบากที่รัฐบาลจะได้สนับสนุนจากสมาชิกสภาที่แน่นอนและสม่ำเสมอ เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่าง นายควง และนายปรีดี แล้ว นายปรีดีมีบารมีมากกว่า ดังนั้นรัฐบาลของนายควงจึงไม่สู้มีเสถียรภาพมั่นคงนัก เมื่อนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ส.ส. อุบลราชธานี ได้เสนอ พ.ร.บ.คุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขันต่อสภาฯ โดยที่ฝ่ายรัฐบาลไม่เห็นด้วย แต่สภาผู้แทนราษฎรก็รับหลักการ ดังนั้น นายควง อภัยวงศ์ จึงนำคณะรัฐบาลลาออก เมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2489

การลาออกของ นายควง อภัยวงศ์ นั้น ทำให้นายปรีดี ได้ก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยสภาลงมติเป็นเอกฉันท์ มีคณะรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลจำนวน 16 คน ส่วนนายควงได้รวบรวมพรรคพวก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกสภาฝ่ายอนุรักษนิยมเป็นฝ่ายค้าน

⁹ ข้อมูลนี้ได้จากเอกสาร กองการเลือกตั้ง, กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย.

¹⁰ ประณต นันทิยะกุล, การเมืองและสังคม, หน้า 580.

การเลือกตั้งเพิ่มเติม พ.ศ.2489

เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2489 เป็นช่วงที่นายปรีดีมีอำนาจและบารมีสูงสุด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่ แสดงออกอย่างชัดเจนว่า จะให้ความสนับสนุนรัฐบาลของนายปรีดีอย่างเต็มที่ ทำให้รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ แน่ใจในเสถียรภาพของรัฐบาลในการได้รับความสนับสนุนจากสภาฯ และเมื่อนายปรีดีนำคณะ-รัฐมนตรีเข้าขอรับความไว้วางใจจากสภาฯ ปรากฏว่ามีผู้แทนราษฎรเพียง 3 คนเท่านั้นที่คัดค้าน คือ นายปรีญา จุฑามาตย์ นายอินทร์ สงฆ์เนตร และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช¹¹

ในช่วงนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ โดยยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับถาวรที่ใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2475 และใช้รัฐธรรมนูญใหม่ที่ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2489 แทน การมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ถือได้ว่าเป็นความพยายามของนายปรีดีที่จะเสริมสร้างฐานอำนาจของตนในรัฐสภาให้มั่นคงยิ่งขึ้น รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2489 นี้ ยกเลิกสมาชิกสภาประเภทที่สอง โดยให้มีสมาชิกพฤฒิสภา ซึ่งเลือกตั้งทางอ้อมจากประชาชนแทน แต่สำหรับสมาชิกพฤฒิสภาชุดแรกนี้ให้สมาชิกสภาผู้แทนเป็นผู้เลือก ดังนั้นสมาชิกพฤฒิสภาส่วนใหญ่จึงเป็นพวกของนายปรีดี เพราะเลือกโดยสมาชิกสภาผู้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกของนายปรีดีเช่นกัน ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่หนึ่ง ที่อยู่ในตำแหน่งก่อนหน้ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้มืออยู่ต่อไป แต่ให้มีการเลือกตั้งเพิ่มเพื่อให้ครบตามจำนวนที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดไว้ คือ เพิ่มอีก 82 คน รวมจากเดิม 96 คน เป็นทั้งหมด 178 คน

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังยินยอมให้มีการรวมกลุ่มทางการเมืองได้ จึงได้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น แต่เนื่องจากยังไม่มีพระราชบัญญัติพรรคการเมืองรองรับพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นจึงเป็นเรื่องของการรวมตัวในหมู่สมาชิกสภา มีพรรคแนวรัฐธรรมนูญ และพรรคสหชีพ ซึ่งทั้ง 2 พรรคนี้สนับสนุนนายปรีดี ส่วนอีกพรรคหนึ่งคือพรรคประชาธิปไตย มีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้า เป็นพรรคที่ทำตัวคัดค้านนายปรีดี

ดังนั้นการเลือกตั้งเพิ่มเติม เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2489 จึงมีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครเข้าแข่งขันเป็นครั้งแรก แต่ยังไม่กว้างขวางและการแข่งขันระหว่างพรรคยังไม่เข้มข้นเท่าใดนัก

¹¹ นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุวรรณ, การเมืองไทยในระบบรัฐสภา, หน้า 111.

ผลการเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่า จากจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 5,819,662 คน มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 2,026,823 คน คิดเป็นร้อยละ 34.92 จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งมากที่สุด คือ จังหวัดสกลนคร มีผู้ไปใช้สิทธิร้อยละ 57.49 จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงน้อยที่สุด ได้แก่ จังหวัดนราธิวาส คิดเป็นร้อยละ 16.62 และจากการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกมากที่สุด คือ 15 เสียง¹²

ภายหลังการเลือกตั้ง นายปรีดี พนมยงค์ ก็ยังได้รับเสียงสนับสนุนเป็นนายกรัฐมนตรีอีกต่อไป แต่อยู่ในตำแหน่งได้ไม่นานก็ต้องลาออกไปในวันที่ 21 สิงหาคม 2489 ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาทางการเมืองหลายอย่างที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้านั้น ปัจจัยสำคัญก็คือ กรณีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้สวรรคตลงด้วยพระแสงปืน เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ทำให้รัฐบาลนายปรีดีตกที่นั่งลำบาก นายปรีดี พนมยงค์ แก้ปัญหาด้วยการลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2489 แต่สภาก็ได้สนับสนุนให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีกเป็นครั้งที่ 2 ในวันนั้นเอง แต่อย่างไรก็ตาม ฐานะของรัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ ก็ตกต่ำลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีการโจมตีนายปรีดี พนมยงค์ ว่ามีส่วนในกรณีสวรรคตตลอดเวลา ทำให้นายปรีดี พนมยงค์ ต้องลาออกอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2489 เพื่อลดความตึงเครียดทางการเมืองและให้ พล.ร.ต.ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีแทน โดยที่นายปรีดียังเป็นผู้คุมอำนาจอยู่เบื้องหลัง

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 5

รัฐบาลของ พล.ร.ต.ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ ไม่สามารถบริหารประเทศได้อย่างราบรื่น เพราะในความเป็นจริงรัฐบาลยังเป็นพรรคพวกเดิมของรัฐบาล นายปรีดี พนมยงค์ นั้นเอง ฝ่ายค้านประชาธิปัตย์ได้ดำเนินการคัดค้านรัฐบาลอย่างรุนแรง โดยยกเอากรณีการสวรรคตของพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ขึ้นมาเป็นประเด็นโจมตีว่ารัฐบาล ไม่สามารถอธิบายให้ประชาชนหายสงสัยได้ ทำให้ความชอบธรรมของรัฐบาลลดลงอย่างมาก

นอกจากนั้น พรรคฝ่ายค้านได้เปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลในญัตติต่าง ๆ เช่น ความสงบเรียบร้อย เศรษฐกิจตกต่ำ อาชญากรรม เป็นต้น แม้ว่ารัฐบาลจะชนะก็ตาม แต่ก็มีผลกระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพของรัฐบาลไม่น้อย จนกระทั่งรัฐบาลจำต้องลาออกในวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2490 เพื่อให้มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ พล.ร.ต.หลวง

¹² ข้อมูลนี้ได้จากเอกสาร กองการเลือกตั้ง, กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย.

ข้าราชการอาสาสมัคร ได้รับการยืนยันจากรัฐสภาให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่สามารถจะแก้ไขวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ได้ จึงเปิดโอกาสให้คณะทหาร โดยมี พลตรี ผิน ชุณหะวัณ และพันเอก กาจ กาจสงคราม เป็นผู้ทำการรัฐประหาร ในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2490¹³

ผลจากการทำรัฐประหารทำให้อิทธิพลของนายปรีดี และพรรคพวกหมดสิ้นไป จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับเข้ามามีบทบาทอีกครั้งหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 ถูกยกเลิกและได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2490 ที่คณะรัฐประหารเตรียมร่างเอาไว้แล้วแทน คณะรัฐประหารได้แต่งตั้งให้ นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อสร้างภาพพจน์ว่าคณะทหารมิได้ต้องการได้อำนาจแต่อย่างใด ตามรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีการเลือกตั้งภายใน 90 วัน นับตั้งแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ดังนั้นจึงได้จัดให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรขึ้น เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ.2491

ในการเลือกตั้งครั้งนี้ซึ่งเป็นแบบรวมเขตเป็นครั้งแรก มีผู้มีสิทธิออกเสียง 7,176,890 คน มีผู้มาใช้สิทธิ 2,007,464 คน คิดเป็นร้อยละ 26.54 จังหวัดระนองเป็นจังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิออกเสียงมากที่สุดคือ ร้อยละ 58.69 ส่วนจังหวัดสมุทรปราการนั้นมีผู้มาลงคะแนนเสียงน้อยที่สุด คือเพียงร้อยละ 15.68 สำหรับจังหวัดลำปางไม่มีการเลือกตั้ง เพราะมีผู้สมัครเพียง 2 คน เท่าจำนวนที่สมาชิกต้องการพอดี¹⁴

ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคประชาธิปัตย์ ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นจำนวนมากกว่าพรรคการเมืองใดๆ พรรคประชาธิปัตย์จึงมีโอกาสเป็นฝ่ายจัดตั้งคณะรัฐบาล เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2491 โดยมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี มีคณะรัฐบาลร่วมคณะ 24 คน

รัฐบาลของ นายควง อภัยวงศ์ ได้ประสบกับความยุ่งยากในการบริหารงานอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลไม่ได้มีอำนาจอย่างแท้จริง อำนาจทางการเมืองอยู่ที่คณะทหาร ซึ่งคอยโอกาสที่จะเข้ามาเป็นรัฐบาลอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น เมื่อรัฐบาลของนายควง บริหารประเทศอยู่ได้ไม่นานนักก็ถูกบังคับให้ลาออกเพื่อเป็นการเปิดทางให้คณะรัฐประหาร และ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามามีอำนาจอย่างแท้จริงอีกครั้งหนึ่ง โดยได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน

¹³ สุขุม นวลสกุล, การเมืองและการปกครองไทย (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523), หน้า 84 และ 106-108.

¹⁴ ข้อมูลนี้ได้จากเอกสาร กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

การเลือกตั้งเพิ่ม พ.ศ.2492

รัฐบาลของจอมพล ป. ได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรต่อจากรัฐบาลชุดที่แล้ว และได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492 ขึ้นแทนรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2490 โดยให้สภาผู้แทนราษฎรที่มีอยู่แล้วอยู่ในตำแหน่งต่อไป แต่ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มเติมให้ครบตามจำนวนที่เพิ่มขึ้น เมื่อ 5 มิถุนายน พ.ศ.2492

การเลือกตั้งครั้งนี้ใช้วิธีรวมเขต มีอัตราส่วนผู้ใช้สิทธิออกเสียง 150,000 คน ต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 1 คน ซึ่งการเลือกตั้งก่อนหน้านั้นถือเกณฑ์ 200,000 คนต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 1 คน เป็นการเลือกตั้งเพิ่มใน 18 จังหวัด มีผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 3,518,276 คน มีผู้มาใช้สิทธิ 870,208 คน คิดเป็นร้อยละ 24.72 จังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิออกเสียงมากที่สุด ได้แก่จังหวัดสกลนคร คิดเป็นร้อยละ 45.12 จังหวัดอุดรธานีมีผู้มาใช้สิทธิออกเสียงน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 12.02¹⁵

มีข้อที่น่าสังเกตที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเลือกตั้งเพิ่มครั้งนี้คือ มีผู้ไปใช้สิทธิน้อยเช่นเคย แม้จะมีการแข่งขันในระบบพรรคคือ มีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้ง 2 พรรค คือ พรรคสหพรรคและพรรคประชาธิปไตย แสดงให้เห็นว่าประชาชนไม่มีความสนใจในการเลือกตั้งเท่าใดนัก

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 6

ภายหลังการเลือกตั้งเพิ่ม พ.ศ.2492 ประมาณ 2 ปีเศษ ได้เกิดวิกฤตการณ์ที่สำคัญ คือ ได้มีทหารเรือจำนวนหนึ่งทำการกบฏจับตัว จอมพล ป. เป็นตัวประกัน ซึ่งการกบฏครั้งนี้รู้จักกันในนาม " กบฏแมนฮัตตัน " รัฐบาลได้ถือโอกาสนี้ปราบปราม และทำลายกำลังอำนาจของทหารเรืออย่างรุนแรง เนื่องจากฝ่ายทหารเรือได้ทำตัวเป็นกลุ่มทางการเมืองไม่ขึ้นกับคณะรัฐประหารและมีส่วนหนึ่งที่สนับสนุนนายปรีดี การปราบปรามครั้งนี้รัฐสภาซึ่งพรรคประชาธิปไตยยังมีอิทธิพลอยู่ไม่น้อยได้อภิปรายโจมตีรัฐบาลอย่างกว้างขวางว่า เป็นการกระทำเกินกว่าเหตุ อันแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไม่ได้มีอำนาจอิทธิพลเหนือสภาอย่างแท้จริง ดังนั้น จอมพล ป. กับคณะทหาร ได้ทำการรัฐประหารเงียบโดยอ้างว่า " บ้านเมืองไม่สงบเรียบร้อย " เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2494 ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2492 และได้ทำการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่ง

¹⁵ ข้อมูลนี้ได้จากเอกสาร กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2495 แทน อันมีผลให้รัฐสภาถูกยุบและให้มีการเลือกตั้งใหม่ เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2495

การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยตรงแบบรวมเขต อัตราส่วน 200,000 คน ต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 1 คน มีผู้แทนราษฎร 123 คน

ในการเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่า ในจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 7,602,591 คน มีผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 2,961,291 คน คิดเป็นร้อยละ 38.76 จังหวัดสระบุรีมีผู้ใช้สิทธิออกเสียงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.78 จังหวัดพระนครมีผู้ใช้สิทธิออกเสียงน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 23.30 สำหรับจังหวัดระยองไม่มีการเลือกตั้ง เพราะมีผู้สมัครเพียงคนเดียว¹⁶

พรรคประชาธิปัตย์ได้ประท้วงการรัฐประหารและการเลือกตั้งครั้งนี้ โดยไม่ส่งผู้สมัครเข้าลงแข่งขัน จึงมีแต่กลุ่มสหพรรคของรัฐบาลและผู้สมัครอิสระ ความสนใจของประชาชนในเรื่องการเลือกตั้งยังไม่มีมาก ผู้เลือกยังคงสนใจตัวบุคคลเนื่องจากยังไม่มีการจัดตั้งระบบพรรคอย่างแท้จริง

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 7

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังจากการเลือกตั้ง รัฐบาลประสบกับการแตกแยกภายในของคณะรัฐประหารคือ การแตกแยกขัดแย้งกันระหว่าง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบก กับ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ อันเป็นผลให้ฐานอำนาจของ จอมพล ป. ซึ่งไม่มั่นคงอยู่แล้วสั่นคลอนมากขึ้น จอมพล ป. จึงตัดสินใจตั้งพรรคการเมืองและลงสมัครรับเลือกตั้ง โดยหวังจะใช้พรรคและประชาชนเป็นฐานอำนาจทางการเมือง ต่อไป

การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2500 มีความสำคัญต่อการเมืองไทยเป็นอย่างมาก คือ เป็นการเลือกตั้งที่มีพรรคการเมือง ซึ่งได้รับการจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายพรรคการเมือง พ.ศ.2498 ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้ง ดังนั้น จึงเป็นการเลือกตั้งที่มีการแข่งขันระหว่างพรรคการเมืองอย่างจริงจังกว่าครั้งก่อน ๆ รัฐบาลเองได้จัดตั้งพรรคของตนขึ้น คือ พรรคเสรีมนังคศิลา

¹⁶ ประณต นันทิยะกุล, การเมืองและสังคม, หน้า 581.

และได้ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งเข้าแข่งขันมากที่สุด รวมทั้งตัวหัวหน้าพรรค คือ จอมพล ป. ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งด้วย

การเลือกตั้งครั้งนี้พรรครัฐบาลได้ให้ความสำคัญอย่างมาก และรณรงค์อย่างจริงจังเพื่อให้ได้รับเลือกมากที่สุดจะได้เป็นรัฐบาลต่อไป การแข่งขันจึงเข้มข้นและมีการระดมให้คนไปลงคะแนนเสียงปรากฏว่าเป็นการเลือกตั้งที่มีผู้ไปใช้สิทธิมากที่สุด ในขณะที่เดียวกันเป็นการเลือกตั้งที่มีการประท้วงรุนแรงที่มีการคัดโกงมากที่สุด ใช้วิธีการ " สกปรก " มากที่สุด

การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยตรง รวมเขต อัตราราษฎร 150,000 คน ต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 1 คน มีผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 7,859,039 คน มีผู้มาใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 5,668,566 คน คิดเป็นร้อยละ 57.40 นับเป็นการใช้สิทธิมากที่สุดตั้งแต่มีการเลือกตั้งในประเทศไทยมา จังหวัดสระบุรีเป็นจังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือร้อยละ 93.30 สุพรรณบุรีเป็นจังหวัดที่มีผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ ร้อยละ 42.46¹⁷

พรรคเสรีมนังคศิลาของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้รับการเลือกตั้งมากที่สุดคือ 86 เสียงพรรคประชาธิปัตย์ได้ 30 เสียง จากจำนวนที่นั่งทั้งหมด 160 ที่นั่ง นอกนั้นเป็นผู้สมัครอิสระและพรรคเล็ก ๆ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกวาระหนึ่ง มีคณะรัฐมนตรีร่วมรัฐบาล 28 คน นับเป็นครั้งที่ 6 ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 8

แม้ว่าการเลือกตั้งครั้งที่ 7 พรรคเสรีมนังคศิลา (พรรครัฐบาล) จะชนะการเลือกตั้งมากกว่าพรรคอื่น แต่พรรครัฐบาลไม่ได้รับความเชื่อมั่นจากประชาชน เพราะประชาชนเห็นว่าการเลือกตั้งที่ผ่านมารัฐบาลได้ใช้อิทธิพลและวิธีการมิชอบเพื่อให้ได้ชัยชนะในการเลือกตั้ง

ดังนั้น จึงได้มีการประท้วงการเลือกตั้งอย่างรุนแรงในกรุงเทพฯ ฯ แม้ว่า จอมพล ป. ได้ให้จอมพลสฤษดิ์เข้าควบคุมสถานการณ์ จอมพลสฤษดิ์ กลับใช้โอกาสนี้สร้างความนิยมในหมู่

¹⁷ ข้อมูลนี้ได้จากเอกสาร กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

ประชาชนมากขึ้นอันเป็นการปูทางไปสู่การยึดอำนาจต่อไป ความระส่ำระสายทางการเมืองได้บรรลุดังขั้นสุดยอด เมื่อจอมพลสฤษดิ์ นำนายทหารทั้งบก เรือ อากาศ ในสายของตนลาออกจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 จอมพลสฤษดิ์และนายทหารคนสำคัญได้ลาออกจากคณะรัฐมนตรีด้วย เป็นการแสดงให้เห็นว่าหน่วยกำลังทหารของทั้ง 3 เหล่าทัพ ไม่สนับสนุนรัฐบาลอีกต่อไป และในวันที่ 16 กันยายน 2500 จอมพลสฤษดิ์ ชนระวิชต์ และคณะ ได้เข้าทำการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินเป็นผลสำเร็จ ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกยุบสภาผู้แทนราษฎร และได้แต่งตั้งให้ นายพจน์ สารสิน เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นรัฐบาลชั่วคราวหลังการรัฐประหารเพียง 5 วัน สมาชิกสภาผู้แทนประเภทที่ 2 คณะทหารจะได้แต่งตั้งขึ้นใหม่ ส่วนสมาชิกประเภทที่ 1 จะได้เลือกตั้งภายใน 90 วัน คือ วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2500

การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยตรงแบบรวมเขต อัตราส่วนราษฎร 150,000 คน ต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 1 คน มีผู้แทนราษฎรได้ 160 คน อยู่ในตำแหน่งวาระละ 5 ปี

ในการเลือกตั้งครั้งนี้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด 9,911,118 คน มีผู้มาใช้สิทธิ 4,370,589 คน คิดเป็นร้อยละ 40.10 จังหวัดระนองเป็นจังหวัด ที่มีผู้มาใช้สิทธิออกเสียงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 73.00 ส่วนจังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิออกเสียงน้อยที่สุด คือ จังหวัดอุดรธานี คิดเป็นร้อยละ 29.92¹⁸

เมื่อการเลือกตั้งทั่วไปผ่านพ้นไป ผลปรากฏว่าพรรคสหภูมิของรัฐบาลได้รับเลือก 44 คน พรรคประชาธิปไตย 39 คน พรรคเศรษฐกิจ 6 คน พรรคเสรีประชาธิปไตย 5 คน พรรคเสรีมนังคศิลา 4 คน พรรคชาตินิยม 1 คน พรรคขบวนการไฮค์ปาร์ค 1 คน และไม่สังกัดพรรค 59 คน พลโทถนอม กิตติขจร ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยการสนับสนุนของคณะทหาร และพรรคสหภูมิ

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 9

เป็นที่เข้าใจกันว่ารัฐบาลของ พลโท ถนอม กิตติขจร จะอยู่ในอำนาจเพียงชั่วคราวเท่านั้น เพื่อรอให้จอมพลสฤษดิ์ กลับจากการรักษาตัวที่สหรัฐฯ นอกจากนั้นดูเหมือนจะเป็นวิธีการที่ผู้นำทหารนิยมใช้กันที่จะไม่เข้าบริหารประเทศทันทีที่ทำรัฐประหารสำเร็จ แต่จะให้มีการ

¹⁸ ข้อมูลนี้ได้จากเอกสาร กองการเลือกตั้ง, กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย.

พลเรือนและมีการเลือกตั้งอีกครั้งหนึ่ง เมื่อความวุ่นวายเกิดขึ้นอีกจึงจะยึดอำนาจอีกครั้ง และครั้งนี้จะมีความชอบธรรมมากขึ้นที่จะเป็นผู้บริหารประเทศเสียเอง

ดังนั้นเมื่อ จอมพลสฤษดิ์ กลับจากสหรัฐฯ และมีความวุ่นวายระส่ำระสายในคณะรัฐบาล อันเนื่องมาจากความไม่มั่นใจในหมู่นักการเมือง และสมาชิกสภาในเสถียรภาพและอำนาจของ รัฐบาลว่ามีอยู่เล็กน้อยเพียงใด จึงทำการยึดอำนาจอีกครั้ง ยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยุบสภาผู้แทนราษฎร ยกเลิกพรรคการเมือง และปกครองประเทศโดยอำนาจเด็ดขาด

ในวันที่ 28 มกราคม พ.ศ.2502 ได้มีการประกาศใช้การปกครองชั่วคราว บัญญัติให้มีสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญแต่งตั้งจากรัฐบาล ให้มีฐานะเป็นรัฐสภาทำหน้าที่นิติบัญญัติด้วย นอกจากนั้นยังมีมาตรา 17 ซึ่งบัญญัติให้นายกรัฐมนตรีใช้อำนาจโดยมติคณะรัฐมนตรีได้อย่างกว้างขวาง ระบบการปกครองแบบนี้ได้ใช้ตลอดมาจนถึงสมัยที่ จอมพลถนอม กิตติขจร เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน จอมพลสฤษดิ์ ที่ถึงแก่กรรมในปลายปี พ.ศ.2506 จนกระทั่งความเคลื่อนไหวให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งได้ขยายตัวกว้างขวางขึ้น รัฐบาลต้องตัดสินใจประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2511 ประกาศใช้กฎหมายพรรคการเมืองในระยะต่อมา และให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2512

ในการเลือกตั้งครั้งนี้มีพรรคที่เข้าร่วมแข่งขันทั้งสิ้น 14 พรรค แต่ได้รับเลือกเพียง 7 พรรค และผู้สมัครอิสระจำนวนหนึ่ง เป็นการเลือกตั้งโดยตรงแบบรวมเขต ในอัตราพลเมือง 150,000 คนต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 1 คน มีผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งสิ้น 1,253 คน มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 219 คน ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 14,820,180 คน มีผู้มาใช้สิทธิ 7,285,832 คน คิดเป็นร้อยละ 49.16 จังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิมากที่สุด คือ จังหวัดระนอง คิดเป็นร้อยละ 73.95 จังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิน้อยที่สุด คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คิดเป็นร้อยละ 34.66¹⁹

พรรคสหประชาไทย ซึ่งเป็นพรรครัฐบาลได้รับเลือกตั้งมากที่สุด คือ 76 คน พรรคประชาธิปไตยได้รับเลือก 57 คน พรรคแนวร่วมประชาธิปไตยได้รับเลือก 7 คน พรรคแนวร่วมเกษตรกรได้รับเลือก 4 คน พรรคประชาชนได้รับเลือก 2 คน พรรคสัมมาชีพช่วยชาวนาได้รับเลือก 1 คน พรรคเสรีประชาธิปไตยได้รับเลือก 1 คน ผู้สมัครรับเลือกตั้งอิสระได้รับเลือก 71 คน²⁰

¹⁹ กรมการปกครอง, รายงานการวิเคราะห์ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2513), หน้า 123-124.

²⁰ เรื่องเดียวกัน.

จากการที่ไม่มีพรรคการเมืองใด มีสมาชิกได้รับเลือกมาเป็นเสียงข้างมากคุมสภา
บรรดาผู้แทนที่ไม่ได้สังกัดพรรคจำนวนหนึ่งต่างถูกดึงตัวมาอยู่พรรคสหประชาไทย เพื่อสนับสนุน
ให้จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีอีกวาระหนึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าในการแต่งตั้ง
รัฐมนตรีนั้น จอมพลถนอม ไม่ได้แต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคสหประชาไทยเลย
รัฐมนตรีส่วนมากจะเป็นรัฐมนตรีเก่า ๆ ที่เคยร่วมรัฐบาลกันมา สิ่งทำให้เกิดความขัดแย้งอย่าง
รุนแรงในเวลาต่อมา ระหว่างรัฐบาลกับสมาชิกสภาสังกัดพรรครัฐบาล

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 10

ในระหว่างที่ จอมพลถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐบาลของจอมพล
ถนอม ต้องประสบกับปัญหาอย่างมากมาย โดยเฉพาะความขัดแย้งภายในพรรคของตัวเองที่
เป็นรัฐบาล นอกจากนั้นรัฐบาลของ จอมพลถนอม ยังเผชิญกับปัญหาสภาผู้แทนจงใจถ่วงเวลา
พิจารณางบประมาณ จนกระทั่งในที่สุด จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยการ
ยึดอำนาจการปกครองด้วยตนเอง เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2514 ยกเลิกรัฐธรรมนูญ
รัฐสภา พรรคการเมืองตลอดจนจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนและหันกลับมาใช้
การปกครองประเทศในระบบเผด็จการตามแบบสมัย จอมพลสฤษดิ์อีกครั้งหนึ่ง

การยึดอำนาจครั้งนี้ทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงไปอีก ความไม่พอใจในรัฐบาลขยายตัว
กว้างขวางมากขึ้นทั้งในหมู่นักการเมือง นิสิตนักศึกษา และประชาชนทั่วไป มีการเรียกร้องให้
รัฐบาล จอมพลถนอม กิตติขจร ริบร่างรัฐธรรมนูญออกมาประกาศใช้โดยเร็ว โดยนิสิตนักศึกษา

เหตุการณ์ถึงขั้นรุนแรงเมื่อทางรัฐบาลได้สั่งการให้จับกุมบรรดา นิสิต นักศึกษา และ
ประชาชน รวมทั้งอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นตัวริเริ่มในการออกหนังสือเรียกร้อง
รัฐธรรมนูญ โดยตั้งข้อหาว่าก่อความไม่สงบเพื่อล้มล้างรัฐบาล จากการกระทำของรัฐบาลครั้งนี้
เป็นผลให้มีการเดินขบวนประท้วงของ นิสิต นักศึกษา และประชาชน ครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดใน
ประวัติศาสตร์การเมืองไทย และได้บานปลายสู่เหตุการณ์นองเลือด เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.
2516 จนกระทั่งในที่สุดรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ยอมลาออก และเดินทางออกไปต่าง
ประเทศในวันต่อมา

เมื่อรัฐบาลจอมพลถนอม ลาออกไปก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง
นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เข้ารักษาการณ์ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และได้มีการจัดตั้งคณะรัฐบาล
ใหม่ขึ้นเป็นการสิ้นสุดของการปกครองเผด็จการทหาร รัฐบาลได้ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญ

ฉบับใหม่ขึ้น และได้ประกาศใช้ในปี พ.ศ.2517 นับเป็นรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่งของประเทศ สภาผู้แทนจะมีบทบาทในการจัดตั้งรัฐบาลอย่างมาก ตามแบบอย่างของการปกครองแบบรัฐสภา นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีส่วนใหญ่ถูกกำหนดให้มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้นจึงได้มีผู้สนใจลงสมัครรับเลือกตั้งไม่น้อย รวมทั้งพวกบรรดาข้าราชการ และนักธุรกิจ และการรณรงค์หาเสียงมีความเข้มข้นมากกว่าการเลือกตั้งที่แล้ว ๆ มา เพราะเป็นการเลือกตั้งที่จะตัดสินว่าใครจะได้เป็นรัฐบาล

การเลือกตั้งได้ถูกกำหนดขึ้นในวันที่ 26 มกราคม พ.ศ.2518 เป็นการเลือกตั้งแบบผสมระหว่างรวมเขตกับแบ่งเขตคือ ให้เขตเลือกตั้งหนึ่งมีสมาชิกสภาผู้แทนได้ไม่เกิน 3 คน อัตราส่วนราษฎร 150,000 คนต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 1 คน จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งสิ้น 18,343,486 คน มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียง 9,473,320 คน คิดเป็นร้อยละ 47.17 จังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ จังหวัดภูเก็ต คิดเป็นร้อยละ 67.87 จังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ จังหวัดเพชรบูรณ์ คิดเป็นร้อยละ 32.18²¹

ผลการเลือกตั้งครั้งนี้พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกมากเป็นอันดับ 1 คือ 72 เสียง พรรคธรรมสังคม 45 คน พรรคชาติไทย 28 คน พรรคเกษตรสังคม 19 คน พรรคกิจสังคม 18 คน พรรคสังคมนิยม 16 คน พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย 15 คน พรรคพลังใหม่ 12 คน พรรคแนวร่วมสังคม 10 คน และอื่น ๆ ตามลำดับรวมทั้งหมด 269 คน²²

พรรคประชาธิปัตย์ได้พยายามจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างน้อยร่วมกับ พรรคเกษตรสังคม แต่ไม่ได้รับความไว้วางใจจากสภา ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคมได้รับมอบหมายให้จัดตั้งรัฐบาลต่อไป

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 11

รัฐบาลของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้แถลงนโยบายต่อสภาในวันที่ 19 มีนาคม 2418 และได้รับความไว้วางใจด้วยคะแนน 140 ต่อ 124²³

²¹ ประพนธ์ นันทิยะกุล, การเมืองและสังคม, หน้า 583.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 584.

²³ สุจิต บุญบงการ, บทบาทของสภานิติบัญญัติ (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2516), หน้า 115.

อย่างไรก็ตามรัฐบาลของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้เผชิญกับเหตุการณ์วุ่นวายทางการเมือง รวมทั้งการประท้วง การเดินขบวนของกลุ่มพลังต่างๆ เพื่อเรียกร้องสิทธิต่างๆ การลอบสังหาร ผู้นำชาวนา การขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มขวาและซ้าย ตลอดจนไม่สามารถควบคุมการขัดแย้งในหมู่พรรคร่วมรัฐบาลได้ จากวิกฤติการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ตัดสินใจประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2519 เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่

การเลือกตั้งครั้งนี้มีในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ.2519 เป็นการเลือกตั้งโดยตรงแบบแบ่งเขตจังหวัดตามวิธีการเดียวกับการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 10

การเลือกตั้งครั้งนี้ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 20,623,430 คน ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง 9,072,629 คน คิดเป็นร้อยละ 43.99 จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งมากที่สุด คือ จังหวัดนครพนม คิดเป็นร้อยละ 63.53 จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ จังหวัดเพชรบูรณ์ คิดเป็นร้อยละ 26.64 มีพรรคการเมืองต่าง ๆ 38 พรรค ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งจำนวน 2,370 คน ได้รับเลือกเข้ามาเพียง 24 พรรค สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับเลือกทั้งสิ้น 279 คน พรรคประชาธิปไตยได้รับเลือกสูงสุด 114 คน แต่ยังไม่ถึงกึ่งหนึ่งของ ส.ส. ในสภาฯ ชาติอีก 25 คน²⁴

พรรคประชาธิปไตยเป็นแกนกลางในการจัดตั้งรัฐบาลผสม ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรี 32 คน ได้เข้าแถลงนโยบายขอความไว้วางใจ ได้รับความไว้วางใจ 212 เสียง ไม่ไว้วางใจ 5 เสียง²⁵

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 12

การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งที่เกิดขึ้น หลังจากที่มีการรัฐประหารล้มรัฐบาลของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช โดย พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 หลังจากนั้น ได้มีการจัดตั้งรัฐบาลพลเรือน โดยมี นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ภายใต้การกำกับของคณะทหาร แต่รัฐบาลชุดนี้ได้ถูกคณะทหารโดย พล.ร.อ.สงัด, พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ยึดอำนาจในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2520 และ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี

²⁴ ประณต นันทิยะกุล, การเมืองและสังคม, หน้า 585 - 586.

²⁵ สุจิต บุญบงการ, บทบาทของสภานิติบัญญัติ, หน้า 118.

รัฐบาลชุดนี้ก็ได้ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ประกาศใช้เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ.2521 นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 13 นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา

รัฐบาลได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2522 ซึ่งในการเลือกตั้งครั้งนี้กระทำกันในนามกลุ่มการเมือง เนื่องจากยังไม่มีพระราชบัญญัติให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ แต่ก็มีพรรคการเมืองจัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการเป็นจำนวนมากไม่น้อย

การเลือกตั้งในครั้งนี้เป็น การเลือกตั้งโดยตรงแบบแบ่งเขตจังหวัด ตามแบบการเลือกตั้งครั้งที่แล้ว และมีลักษณะพิเศษหลายประการที่สำคัญ คือ ผู้ที่มีสัญชาติไทยแต่มีบิดาเป็นคนต่างด้าวไม่มีสิทธิเลือกตั้ง ยกเว้นผู้นั้นจะมีความรู้สอบไล่ได้ไม่ต่ำกว่าชั้นมัธยมปีที่หก หรือเคยรับราชการทหาร หรือเป็นหรือเคยเป็นข้าราชการ สมาชิกสภานิติบัญญัติ หรือสมาชิกสภาอื่น ๆ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือเสียงภาษีหรือเคยเสียภาษีติดต่อกันไม่น้อยกว่า 5 ปี นอกจากนั้น ความสำคัญของการเลือกตั้งมีน้อยลง เพราะตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีไม่จำเป็นต้องมาจากสมาชิกสภาผู้แทน แต่สภาผู้แทนมีอำนาจลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลได้ จำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งมีทั้งสิ้น 21,238,790 คน มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 9,344,045 คน คิดเป็นร้อยละ 43.90 มีจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงมากที่สุด คือ จังหวัดยโสธร คิดเป็นร้อยละ 77.11 จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ กรุงเทพฯ คิดเป็นร้อยละ 19.45

การเลือกตั้งนี้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับเลือกตั้งทั้งหมด 301 คน²⁶ พรรคกิจสังคมได้รับเลือกตั้ง 82 คน พรรคชาติไทยได้รับเลือกตั้ง 38 คน พรรคประชาธิปไตยได้รับเลือกตั้ง 33 คน พรรคประชากรไทยได้รับเลือกตั้ง 32 คน พรรคเสรีธรรมได้รับเลือกตั้ง 20 คน พรรคชาติประชาชนได้รับเลือกตั้ง 13 คน พรรคพลังใหม่ได้รับเลือกตั้ง 8 คน พรรคกิจประชาธิปไตยได้รับเลือกตั้ง 3 คน พรรคเกษตรสังคมได้รับเลือกตั้ง 3 คน อิสระได้รับเลือกตั้ง 63 คน และกลุ่มต่าง ๆ ได้รับเลือกตั้ง 6 คน ไม่มีพรรคการเมืองใดที่ได้รับเสียงข้างมากในสภา ฯ และมีการแต่งตั้งวุฒิสมาชิก จำนวน 3 ใน 4 ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้อาศัยเสียงสนับสนุนจากวุฒิสมาชิก ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ.2522

²⁶ ข้อมูลนี้ได้จาก กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

เท่าที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การเลือกตั้งที่กล่าวมาแล้วข้างต้นไม่ค่อยมีความต่อเนื่อง มักจะถูกกั้นด้วยการรัฐประหารอยู่เนือง ๆ การเลือกตั้งหลายครั้งแสดงให้เห็นว่าไม่มีผลต่อการจัดตั้งรัฐบาลมากนัก เป็นเรื่องของการยืนยันความชอบธรรมของรัฐบาลมากกว่า สภาพเช่นนี้อาจช่วยอธิบายได้บางส่วนถึง การที่คนไทยให้ความสนใจในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไม่มากนัก ในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้ง 12 ครั้ง มีเพียงครั้งเดียวเท่านั้น คือ ในปี พ.ศ. 2500 ที่ประชาชนไปใช้สิทธิเกินร้อยละ 50 อาจเป็นไปได้ที่คนเป็นจำนวนมากไม่ไปใช้สิทธิ เพราะเห็นว่าการเลือกตั้งไม่มีความหมายเท่าใดนัก

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 13

เบื้องหลังที่นำไปสู่การเลือกตั้ง

หลังจากที่ฝ่ายทหารอันมี พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก และ พลตรีพิจิตร กุลละวณิชย์ ได้เป็นผู้นำในการผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อให้คงบทเฉพาะกาลไว้ เพื่อให้การเลือกตั้งที่จะมีขึ้นหลังจากที่สภาผู้แทนราษฎรชุดแรกหมดวาระลง ยังคงเป็นการเลือกตั้งแบบเดิม คือ แบบแบ่งเขตและเลือกเป็นรายบุคคล ไม่ใช่บังคับให้เลือกเป็นพรรค เพื่อให้ข้าราชการประจำเป็นข้าราชการการเมืองได้ และเพื่อให้วุฒิสภายังคงมีอำนาจเท่าเทียมสภาผู้แทนราษฎรอยู่เหมือนเดิม ทำให้เกิดการต่อต้านจากพรรคการเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะพรรคกิจสังคมและพรรคประชาธิปไตย รวมทั้งกลุ่มพลังอื่น ๆ การขัดแย้งครั้งนี้เป็นผลให้มีการคาดคะเนกันว่า การเลือกตั้งอาจไม่เกิดขึ้นก็ได้ ความขัดแย้งอาจบานปลายกลายเป็นความระส่ำระสายทางการเมือง และนำไปสู่การรัฐประหารในที่สุด บางกลุ่มถึงขนาดมองหรือวิเคราะห์ว่า เป็นการปูทางของฝ่ายทหารที่จะเข้ายึดอำนาจ

อย่างไรก็ตามหลังจากที่ฝ่ายพรรคการเมือง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และกลุ่มพลังต่าง ๆ ได้ผนึกกำลังเข้าคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญในครั้งนี้อย่างเข้มแข็งเอาจริงเอาจัง ทำให้ฝ่ายทหารต้องแสดงท่าทีอย่างชัดเจนว่าจะให้เรื่องนี้เป็นเรื่องของรัฐสภาก่อน และได้มีการระดมพลังนอกสภาเพื่อเป็นแรงกดดันให้รัฐสภายอมตาม ในขณะเดียวกันบรรดาพรรคการเมืองและสมาชิกรัฐสภาที่ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขได้รวบรวมเสียงทั้งในและนอกสภาเข้าคัดค้าน ดังนั้นการแก้ไขรัฐธรรมนูญ จึงได้กลายเป็นประเด็นปัญหาที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในหมู่ประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะในกรุงเทพฯ การคัดค้านเพิ่มเติมเด่นชัดขึ้นเมื่อมีการประท้วงโดยการอดข้าวของ ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ ฉลาด วรฉัตร และ พ.ต.ต.อนันต์ เสนาจันทร์ อดีตหัวหน้าขบวนการชนวนซึ่งได้ลาสิกขาบทออกมาร่วมในการประท้วง รวมทั้งได้มีการจัดตั้งสมาพันธ์

ประชาธิปไตยเพื่อต่อต้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญขึ้น ส่วนแรงสนับสนุนนอกสภาของฝ่ายที่ให้แก้ไขรัฐธรรมนูญได้แก่ " รายการสนทนากับปัญหาบ้านเมือง " ทางโทรทัศน์และ " รายการระเบียบข่าว " ทางวิทยุ ซึ่งทั้งสองรายการนี้ได้รับการสนับสนุนจากกองทัพก

ในตอนเริ่มต้นฝ่ายที่สนับสนุนให้มีการแก้ไขจะเป็นฝ่ายได้เปรียบ คือ สามารถผลักดันให้เปิดประชุมรัฐสภาเพื่อพิจารณาเรื่องนี้เป็นกรณีพิเศษ และยังสามารถรณรงค์ให้ร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ฝ่ายตนเป็นผู้สนับสนุนผ่านการพิจารณาของรัฐสภาในวาระที่หนึ่ง และวาระที่สองไปได้ แม้ว่าจะได้มีการคัดค้านอย่างกว้างขวางนอกรัฐสภาก็ตาม แต่เมื่อถึงวาระที่สามในคืนวันที่ 16 มีนาคม 2526 ฝ่ายที่ขอแก้ไขกลับเปลี่ยนแปลงไม่สามารรถผลักดันให้ร่างแก้ไขนี้ผ่านไปได้ด้วยคะแนน 254 เสียง จากจำนวนสมาชิกรัฐสภาทั้งหมด 528 คน จึงถือว่าร่างแก้ไขนี้ตกไปและนับเป็นชัยชนะของกลุ่มผู้ที่คัดค้านภายใต้การนำของพรรคกิจสังคมและพรรคประชาธิปไตย ได้มีการคาดคะเนว่าการเลือกตั้ง คงต้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญไม่ใช่เป็นไปตามบทเฉพาะกาล ทั้งนี้เนื่องจากคงไม่สามารถจัดการเลือกตั้งได้ทันก่อนวันที่ 22 เมษายน 2526 ซึ่งเป็นวันที่บทเฉพาะกาลหมดอายุลง ทางกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดไว้คร่าว ๆ ว่าการเลือกตั้งอาจจะมีขึ้นในเดือนมิถุนายน 2526

นอกจากนั้นยังได้มีการวิจารณ์ถึงท่าทีของทหารในการพ่ายแพ้ในเรื่องนี้ว่า จะเป็นจุดผลักดันให้มีการรัฐประหารในช่วงเวลานี้หรือไม่ แต่ปรากฏว่ายังไม่ทันที่จะมีข้อยุติในเรื่องนี้รัฐบาลได้ประกาศยุบสภาในวันที่ 19 มีนาคม 2526 คือเพียง 2 วัน หลังจากที่รัฐสภามีมติไม่ผ่านร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญในวาระสาม ซึ่งดำเนินการขอแก้ไขโดยฝ่ายทหารให้การสนับสนุนและประกาศให้วันที่ 18 เมษายน 2526 เป็นวันเลือกตั้ง โดยมีระยะเวลาเตรียมการเพียง 29 วัน และเป็นระยะเวลาที่ยังอยู่ภายใต้การบังคับของบทเฉพาะกาล ซึ่งหมายความว่า การเลือกตั้งจะยังคงเป็นไปตามระบบที่ใช้ในปี 2522 คือ เป็นระบบแบ่งเขต โดยให้แต่ละเขตมีผู้แทนไม่เกิน 3 คน และไม่จำเป็นต้องเลือกเป็นพรรคเดียวกันทั้งหมด การยุบสภาโดยกระทันหันและประกาศให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 18 เมษายน 2526 นั้น เชื่อกันว่าเป็นการผลักดันที่มาจากฝ่ายทหารซึ่งแพ้ในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ แต่ยังสามารถใช้พลังทางการเมืองให้มีการเลือกตั้งตามแบบที่ตนเองต้องการในช่วงเวลานั้นได้ ดังนั้นการเลือกตั้งครั้งนี้ จึงมีประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตกรุงเทพมหานครให้ความสนใจเป็นพิเศษในเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญ และได้กลายเป็นประเด็นสำคัญที่พรรคการเมืองหยิบยกขึ้นมาใช้ในการหาเสียง เช่น พรรคกิจสังคมใช้คำขวัญในการหาเสียงว่า " ไม่มีเวลาคิดเลือกกิจสังคม " อันเป็นการแสดงถึงความไม่พอใจในการยุบสภาครั้งนี้อยู่ในที่ และพรรคประชาธิปไตยใช้คำขวัญว่า " เลือกประชาธิปไตย กำจัดเผด็จการ " ก็เป็นการย้ำความไม่พอใจในการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งนี้

ระบบเลือกตั้งและผลของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งในวันที่ 18 เมษายน 2526 เป็นการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 13 มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 324 คน เป็นการเลือกตั้งที่เป็นไปตามวาระของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองของไทยมีอยู่เพียงไม่กี่ครั้ง ในการเลือกตั้งครั้งนี้ได้มีพรรคการเมืองถึง 14 พรรค มีผู้สมัครเข้าแข่งขันรับเลือกตั้งถึง 1,862 คน โดยมีผู้สมัครจำนวน 412 คน ไม่สังกัดพรรคการเมือง เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้สมัครอิสระมีจำนวนไม่มากนัก พรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครจำนวนมากได้แก่พรรคการเมืองใหญ่ ๆ คือ พรรคกิจสังคมส่งผู้สมัครเป็นจำนวน 253 คน พรรคประชาธิปัตย์ 194 คน พรรคชาติไทย 194 คน และเป็นที่น่าสนใจกันว่าทั้ง 3 พรรคนี้อาจจะต่อสู้กันอย่างเต็มที่ ส่วนพรรคประชากรไทยได้ส่งผู้สมัครจำนวนมากเช่นกัน คือ 189 คน แต่เชื่อกันว่าคงจะไม่ได้รับเสียงสนับสนุนนอกเขตกรุงเทพ มหานครมากเท่าใดนัก

ในการเลือกตั้งครั้งนี้ผู้มีสิทธิทั้งสิ้น 24,224,426 คน คุณสมบัติของผู้มีสิทธิแตกต่างออกไปจากในการเลือกตั้งในปี พ.ศ.2522 ข้อจำกัดที่ห้ามผู้มีสัญชาติไทยแต่บิดาเป็นคนต่างด้าวผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ถูกยกเลิกไปในการเลือกตั้งครั้งนี้ ดังนั้นโดยทั่วไปคุณสมบัติของผู้มีสิทธิจึงคล้ายคลึงกับที่เป็นอยู่ในก่อนการเลือกตั้งปี พ.ศ.2522 สำหรับจำนวนผู้มาใช้สิทธินั้นเป็นที่คาดกันว่าเนื่องจากการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งตามวาระ และมีประเด็นขัดแย้งในเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ดังนั้นผู้ที่สนใจไปลงคะแนนเสียงน่าจะมีมากกว่าในการเลือกตั้งครั้งที่แล้ว เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2522 ผลปรากฏว่าเป็นไปตามที่คาดคะเนกันได้ ในเขตกรุงเทพ ฯ ได้มีผู้มาใช้สิทธิทั้งสิ้นเป็นจำนวน 867,901 คน หรือร้อยละ 32.57 แม้ว่าจำนวนนี้ยังต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของผู้มีสิทธิในกรุงเทพ ฯ ทั้งหมด แต่ก็มากกว่าจำนวนคนของผู้ที่ไปใช้สิทธิในครั้งที่แล้วซึ่งมีอยู่เพียงร้อยละ 22.56 เท่านั้น ส่วนจำนวนคนของผู้ที่ไปใช้สิทธิทั่วประเทศเฉลี่ยแล้วอยู่ในอัตราร้อยละ 50 จังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิมากที่สุดคือจังหวัดยโสธร มีผู้มาใช้สิทธิทั้งหมด 177,174 คน หรือร้อยละ 79.62 ของผู้มีสิทธิ ส่วนจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิต่ำสุด คือกรุงเทพ ฯ ซึ่งมีผู้ไปใช้สิทธิเพียง 867,901 คน หรือร้อยละ 32.57

ส่วนผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคใหญ่ ๆ 3 พรรค อันได้แก่ พรรคกิจสังคม ชาติไทย และประชาธิปัตย์ ได้รับเลือกเข้านั่งในสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มมากขึ้น พรรคที่ได้รับเลือกมากที่สุดคือพรรคกิจสังคมได้รับเลือกตั้งทั้งสิ้น 92 ที่นั่ง เพิ่มจากที่นั่งที่มีอยู่เดิมในสภา 9 ที่นั่ง (เดิมมีอยู่แล้ว 83 ที่นั่ง) พรรคชาติไทยมาเป็นที่สองได้ที่นั่งในสภาเพิ่มขึ้นจาก 38 มาเป็น 73 และพรรคประชาธิปัตย์มาเป็นที่สามเพิ่มขึ้นจาก 32 เป็น 56 ส่วนพรรคประชากรไทยเพิ่มขึ้น

เพียงเล็กน้อยเท่านั้น คือเพิ่มจาก 32 เป็น 36 เป็นที่น่าสังเกตว่าพรรคที่ได้คะแนนเสียงสูงสุด สามพรรคแรกเป็นพรรค ที่ร่วมอยู่รัฐบาลในชุดที่แล้วทั้งสิ้น

พรรคที่ได้รับชัยชนะโดยได้ที่นั่งในสภาเพิ่มขึ้นมากที่สุดได้แก่พรรคชาติไทย ซึ่งเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัว คือ คิดเป็นอัตราร้อยละ 89.47 พรรคประชาธิปัตย์เพิ่มขึ้นร้อยละ 65.62 พรรคกิจสังคมเพิ่มขึ้นร้อยละ 13.25 พรรคประชากรไทยเพิ่มขึ้นน้อยที่สุด พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งพ่ายแพ้แก่พรรคประชากรไทยอย่างยับเยิน ในการเลือกตั้งในเขตกรุงเทพฯ ในปี พ.ศ.2522 โดยได้รับเลือกมาเพียง 1 ที่นั่งเท่านั้น สามารถได้ที่นั่งกลับคืนมาถึง 8 ที่นั่ง ในเขตกรุงเทพฯ จากการเลือกตั้งครั้งนี้ ส่วนพรรคประชากรไทยซึ่งกวาดที่นั่งในกรุงเทพฯ เกือบทั้งหมดในปี พ.ศ.2522 กลับสูญเสียที่นั่งในการเลือกตั้งครั้งนี้ถึง 12 ที่นั่งในเขตกรุงเทพฯ คือ นอกจากพรรคประชาธิปัตย์ได้ไป 8 ที่นั่งแล้ว กิจสังคมได้ไปอีก 4 ที่นั่ง การที่พรรคประชาธิปัตย์และพรรคกิจสังคมจะที่มั่นของประชากรไทย ในกรุงเทพมหานครได้มากขึ้น อาจเป็นเพราะประเด็นการแก้ไขรัฐธรรมนูญ พรรคประชาธิปัตย์กับพรรคกิจสังคมซึ่งเป็นพรรคที่คัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยฝ่ายทหาร และได้นำเอาประเด็นนี้มาหาเสียงในเขตกรุงเทพฯ ส่วนพรรคประชากรไทยเป็นพรรคที่สนับสนุนในการแก้ไขรัฐธรรมนูญจึงถูกโจมตีว่าเป็นพรรคที่ร่วมมือกับฝ่ายทหารที่จะนำเอาระบบเผด็จการเข้ามาใช้ การหาเสียงของพรรคประชากรไทย ในเขตกรุงเทพฯ จึงมีลักษณะเป็นฝ่ายรับมากกว่าฝ่ายรุก อย่างไรก็ตามข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร การหยิบยกเรื่องการต่อสู้คัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญขึ้นมาหาเสียง ทำให้พรรคประชาธิปัตย์และพรรคกิจสังคม ได้รับเสียงสนับสนุนมากขึ้นหรือไม่นั้นเป็นประเด็นสำคัญที่น่าทำการศึกษากันต่อไป

สำหรับผลการเลือกตั้งนอกเขตกรุงเทพฯ นั้น พรรคกิจสังคมเป็นพรรคที่มีที่นั่งในสภากระจายไปตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ อาจกล่าวได้ว่าเป็นพรรคเดียวที่สามารถแสดงให้เห็นว่าได้รับความนิยมแผ่ไปทั่วประเทศ ถือว่าเป็นพรรคระดับชาติได้ คือ ได้รับเลือกตั้งจากเขตเลือกตั้งทั่วทุกภาค ส่วนพรรคชาติไทยนั้นได้เติบโตขึ้นมาเป็นพรรคระดับแนวหน้าได้อย่างน่าทึ่ง โดยแหล่งสนับสนุนที่สำคัญของพรรคชาติไทย อยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ มีสมาชิกสภาสังกัดพรรคนี้ได้รับเลือกตั้งในภาคนี้ 33 คน ในจำนวน ส.ส. จากภาคนี้ทั้งสิ้น 108 คน (ร้อยละ 30.56) เสียงสนับสนุนของพรรคชาติไทย ในภาคกลางมีอยู่น้อยมาก ส่วนพรรคประชาธิปัตย์นั้นนอกจากจะมีเสียงสนับสนุนในเขตกรุงเทพฯ แล้ว ยังได้รับเสียงสนับสนุนจากจังหวัดในภาคใต้อีกด้วย ภาคใต้เคยเป็นฐานสำคัญของพรรคประชาธิปัตย์ในอดีต ดังจะเห็นได้จากผลการเลือกตั้งในจังหวัดตรังและนครศรีธรรมราชที่พรรคประชาธิปัตย์ได้รับชัยชนะทุกที่นั่ง ส่วนในจังหวัดอื่น ๆ ปรากฏว่าได้รับเสียงสนับสนุนไม่น้อย คือพัทลุงและสงขลา สรุปลงแล้วเฉพาะ

จังหวัดในภาคใต้พรรคประชาธิปัตย์ ได้คะแนนเสียงรวมแล้วถึง 21 ที่นั่ง (ร้อยละ 51.22) สำหรับพรรคประชากรไทยนั้นผลการ เลือกตั้งชี้ให้เห็นว่ายังไม่สามารถขยายฐานออกนอก เขตกรุงเทพฯ ได้ ผู้สมัครของพรรคนี้ที่ได้รับเลือกตั้งในเขตต่าง ๆ นอกนครหลวงมีอยู่เพียง 12 คน และสำหรับในเขตกรุงเทพมหานครเองกลับเสียคะแนนเสียงให้กับพรรคอื่นไปเป็นจำนวนไม่น้อย (ประชากรไทย 24 ที่นั่ง ประชาธิปัตย์ 8 ที่นั่ง และกิจสังคม 4 ที่นั่ง) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ฐานของพรรคนี้ แม้แต่ในกรุงเทพฯ เอง ก็ยังไม่เข้มแข็งพอดังที่เคยเชื่อกันก่อนการเลือกตั้ง

ส่วนพรรคการเมืองอื่น ๆ ที่ได้รับเลือกตั้ง คือ พรรคชาติประชาธิปไตยของ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้รับเลือก 15 ที่นั่ง พรรคสยามประชาธิปไตยของ พันเอก พล เรืองประเสริฐวิทย์ ได้ 18 ที่นั่ง พรรคประชาเสรีได้ 1 ที่นั่ง พรรคก้าวหน้าได้ 3 ที่นั่ง และ พรรคสังคมประชาธิปไตยได้ 2 ที่นั่ง ส่วนผู้ที่ไม่สังกัดพรรคใดได้รับเลือกตั้ง 24 ที่นั่ง ผู้สมัคร อิสระเหล่านี้ จะต้องรับหาพรรคสังกัดทันทีที่บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญยกเลิกในวันที่ 22 เมษายน 2526 จึงมีผลให้จำนวนที่นั่งในสภาผู้แทนของพรรคการเมืองต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงได้อีก

หลังจากผลการเลือกตั้งได้ประกาศเรียบร้อยแล้วพรรคการเมืองหลัก ๆ ได้พยายามที่จะ หาสูตรในการจัดตั้งรัฐบาลผสม เนื่องจากไม่มีพรรคการเมืองพรรคใดได้เสียงข้างมากพอที่จะ จัดตั้งรัฐบาลได้ จึงได้มีความพยายามที่จะยุบพรรคเล็ก ๆ มารวมกับพรรคใหญ่ รวมทั้งมีการตั้ง ส.ส.ที่ไม่ได้สังกัดพรรคใดมารวมด้วย พรรคกิจสังคมและพรรคชาติไทยได้แข่งขันกันอย่างเต็มที่ ในการเพิ่มที่นั่งของตน เพื่อเพิ่มพลังต่อรองในการจัดตั้งรัฐบาล เพราะถ้าสามารถเป็นพรรคที่ มีที่นั่งในสภาได้มากที่สุด อาจอ้างความชอบธรรมในการเป็นแกนกลางในการจัดตั้งรัฐบาลได้ หลังจากการเลือกตั้งผ่านไปเพียงสองวัน ปรากฏว่าพรรคชาติไทยมีจำนวน ส.ส.ทั้งสิ้น 108 คน โดยพรรคสยามประชาธิปไตยได้ยุบมารวมด้วย และมีสมาชิกไม่สังกัดพรรคมาร่วมด้วยจำนวน หนึ่ง พรรคกิจสังคมมีที่นั่งในสภาเป็นที่สองรองจากพรรคชาติไทย คือ 101 ที่นั่ง

ความสำคัญของการเลือกตั้ง 18 เมษายน 2526

การเลือกตั้งครั้งนี้มีความสำคัญและมีลักษณะที่น่าสนใจหลายประการ

ประการแรก เป็นการเลือกตั้งที่มีข้อขัดแย้งทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง คือ ประเด็น การแก้ไขรัฐธรรมนูญได้กล่าวไปแล้วในช่วงแรก ดังนั้นการรณรงค์หาเสียงก็ดี การตัดสินใจ ลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครหรือพรรคหนึ่งพรรคใดก็ดี อาจมีประเด็นนี้เข้ามาเกี่ยวข้องจะเห็น ได้ว่าคะแนนเสียงของผู้มีสิทธิที่ลงให้กับพรรคกิจสังคม และพรรคประชาธิปัตย์ในแทบทุกเขตใน กรุงเทพฯ รวมกันแล้วมากกว่าพรรคประชากรไทย กล่าวคือ พรรคประชากรไทยส่งผู้สมัคร

36 คน ได้คะแนนเสียงรวมกันทั้งสิ้น 967,765 คะแนนเสียง ส่วนพรรคประชาธิปไตยส่งผู้สมัคร 33 คน ได้คะแนนเสียงรวมกัน 658,623 คะแนนเสียง และพรรคกิจสังคมส่งผู้สมัคร 29 คน ได้คะแนนเสียงรวมกันทั้งสิ้น 528,122 คะแนนเสียง จึงอาจเป็นไปได้ที่ประเด็นการคัดค้าน การแก้ไขรัฐธรรมนูญทำให้คนในกรุงเทพฯ ไปลงคะแนนเสียงให้กับพรรคทั้งสองนี้มากขึ้น ถึงขนาดมีการตั้งข้อสังเกตว่าถ้าทั้งสองพรรคนี้แบ่งเขตกันลงไม่ไปแข่งกันเองแล้ว จะสามารถเอาชนะพรรคประชากรไทย ได้เกือบทุกเขตในกรุงเทพฯ การขัดแย้งให้เรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญนี้ได้ปลูกให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกรุงเทพฯ มีความตื่นตัวทางการเมืองและไปลงคะแนนเสียงมากขึ้น

ประการที่สอง เป็นผลสืบเนื่องมาจากข้อแรก คือ เป็นการเลือกตั้งที่จัดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีเวลาเตรียมการไม่นานนัก ผิดกับการเลือกตั้งที่ผ่านมาซึ่งมีเวลาเตรียมตัวนานทั้งผู้ที่จัดการเลือกตั้งและผู้สมัคร แต่ในคราวนี้เวลาเตรียมตัวมีเพียงเล็กน้อย เพราะรัฐบาลต้องการให้มีการเลือกตั้งก่อนวันที่ 22 เมษายน 2526 ก่อนที่บทเฉพาะกาลจะหมดอายุเพื่อให้มีการเลือกตั้งตามแบบเดิมไปก่อน ดังนั้นพรรคที่มีความพร้อมอยู่แล้วเท่านั้นจึงจะสามารถส่งผู้สมัครเข้าลงแข่งขันได้เป็นจำนวนมากและสามารถเตรียมการหาเสียงได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น การเลือกตั้งยังคงอยู่ในบทเฉพาะกาล ซึ่งนอกจากจะให้การเลือกตั้งเป็นแบบเดิมแล้วยังยินยอมให้มีผู้สมัครอิสระได้แต่ผู้สมัครเหล่านี้ หลังจากได้รับเลือกตั้งแล้วต้องรีบสังกัดพรรคทันทีที่บทเฉพาะกาลจะสิ้นสุดลง และยังยินยอมให้พรรคการเมืองไม่ต้องส่งผู้สมัครเกินกึ่งหนึ่งของที่นั่งในสภาผู้แทนได้ ถ้าเป็นการเลือกตั้งเมื่อบทเฉพาะกาลหมดอายุแล้ว พรรคใดที่ไม่สามารถส่งผู้สมัครเกินกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนได้ จะถูกยุบ

ประการที่สาม การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้ง ที่มีขึ้นตามวาระของสภาผู้แทนราษฎร จึงถือว่าเป็นการเลือกตั้งที่ประชาชนสามารถตรวจสอบการทำงานของพรรคการเมือง ฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านที่ผ่านมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจว่าจะเลือกพรรคเดิมหรือไม่ ในการเลือกตั้งปี พ.ศ.2522 เป็นการเลือกตั้งครั้งแรกหลังจากที่ฝ่ายทหารได้เข้ายึดช่วงระยะเวลาสี่ปีที่ผ่านมา ได้มีพรรคการเมืองเข้าร่วมเป็นรัฐบาลหลายพรรค ที่สำคัญคือพรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย และพรรคประชาธิปไตย ดังนั้นจึงเป็นที่น่า สนใจว่าบทบาทและผลงานของพรรคการเมืองที่ผ่านมาในระยะเวลาสี่ปี จะมีผลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงของประชาชนมากน้อยเพียงใด

ประการที่สี่ การเลือกตั้งครั้งนี้ยังอยู่ในระยะการใช้บทเฉพาะกาลก็จริง แต่หลังจากการเลือกตั้งเพียง 3 วัน บทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญได้สิ้นสุดลง ซึ่งหมายความว่า เป็นการ

เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนที่มีบทบาทและอำนาจเต็มที่เหนือวุฒิสภา บทบาทที่เห็นได้ชัดเจนคือ การจัดตั้งรัฐบาลและควบคุมรัฐบาลชุดต่อไป ทั้งนี้เพราะหลังบทเฉพาะกาลแล้วข้าราชการประจำจะดำรงตำแหน่งทางการเมืองมิได้ ซึ่งหมายความว่าโอกาสของ ส.ส. ในการร่วมเป็นรัฐมนตรีมีมากขึ้น แม้ว่าจะมีการคาดคะเนกันไว้ล่วงหน้าว่า พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นจะได้รับเสนอให้เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป แต่ก็ไม่หมายความว่า การเลือกตั้งจะไม่มี ความหมายต่อการจัดตั้งรัฐบาล ทั้งนี้เพราะพรรคการเมืองที่มีที่นั่งในสภาเป็นจำนวนมากโดยที่แต่ละพรรคมีที่นั่งในสภาไม่กี่ที่แล้วการจัดตั้งรัฐบาลก็จะมีปัญหา มาก แต่ถ้ามีพรรคเพียงไม่กี่พรรคได้รับชัยชนะ มีที่นั่งในสภา การจัดตั้งรัฐบาลอาจง่ายขึ้น อย่างไรก็ตามข้อเท็จจริง ปรากฏว่าแม้มีพรรคการเมืองไม่กี่พรรคได้รับชัยชนะมีที่นั่งในสภาในครั้ง นี้ การจัดตั้งรัฐบาลยังประสบความยุ่งยากมากพอสมควร เป็นที่น่าสังเกตว่าพรรคทั้งสามที่ร่วมมือกันเป็น รัฐบาลภายใต้การนำของ พลเอกเปรมฯ คือ พรรคกิจสังคม ชาติไทย และประชาธิปไตย ไม่ ได้ร่วมมือกันหาเสียงเพื่อจะจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่นี้มาก่อนแต่อย่างใด แต่ละพรรคต่างดำเนินการ ด้วยตัวเองในการที่จะได้รับชัยชนะให้ได้มากที่สุด แล้วจึงจะมาคิดถึงปัญหา ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาล ในภายหลัง ในการหาเสียงจึงไม่มีการรวมกลุ่มของพรรคการเมืองหาเสียงในฐานะเป็นพรรค รัฐบาลหรือเป็นพรรคฝ่ายค้าน อาจทำให้ประชาชนซึ่งมีความคุ้นเคยกับการเลือกตั้งว่าเป็นการ เลือก ส.ส. เพื่อเป็นปากเสียงแทนตน มากกว่าเลือกรัฐบาลยังคงมีความคุ้นเคยเช่นนั้นอยู่ต่อไป ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าเมื่อการเลือกตั้งครั้งนี้มีความสำคัญมากดังกล่าว ประชาชนที่ไปออก เสียงเลือกตั้งมีทัศนคติต่อการเลือกตั้งครั้งนี้อย่างไร

กล่าวโดยสรุป ประเด็นที่น่าสนใจในเรื่องของการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 13 ก็คือ เป็นการเลือกตั้งที่ประชาชนมีความคุ้นเคยกับการเลือกตั้งและกับพรรคการเมืองมากขึ้น และในขณะ เดียวกันเป็นการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นเพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปตามบทเฉพาะกาลเพื่อให้เหมือนกับ เมื่อปี พ.ศ.2522 เป็นการเลือกตั้งซึ่งมีประเด็นปัญหาของการแก้ไขรัฐธรรมนูญเข้ามาเกี่ยวข้อง อันเป็นผลกระตุ้นให้มีผู้มีสิทธิสนใจลงคะแนนเสียงมากขึ้น เป็นการเลือกตั้งที่แสดงว่า ประชาธิปไตยได้พัฒนามาระดับหนึ่ง และถ้าการเลือกตั้งครั้งนี้สามารถสร้างรัฐบาล ประชาธิปไตยที่มั่นคง จะเป็นการเลือกตั้งที่มีความหมายต่อการพัฒนาการเมืองของไทย อย่างมาก ²⁷

²⁷ จรูญ สุภาพ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รายงานการวิจัยประเมินผล เรื่องพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและการบริหารการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยา การพิมพ์, 2527), หน้า 59 - 68.

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 14

สภาผู้แทนราษฎร ได้มีมติไม่อนุมัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ.2522 พ.ศ.2529 ในการประชุมเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2529 เป็นเหตุให้พระราชกำหนดฉบับนี้ตกไป ทั้งนี้เป็นเพราะสภาผู้แทนราษฎรมิได้คำนึงถึงเหตุผลในการตราพระราชกำหนด หากสืบเนื่องมาจากความแตกแยกในทางการเมืองของพรรคการเมืองบางพรรค หากให้สภาผู้แทนราษฎรชุดนี้ทำหน้าที่ต่อไป ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการบริหารราชการแผ่นดินและกระทบกระเทือนถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ และจะนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงสมควรยุบสภาผู้แทนราษฎร

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 14 มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 347 คน ในการเลือกตั้งครั้งนี้ได้มีพรรคการเมือง จำนวน 16 พรรค มีผู้สมัครทั้งสิ้น 3,813 คน โดยแบ่งเป็นภาคต่าง ๆ ดังนี้ กรุงเทพฯ จำนวน 435 คน ภาคกลาง จำนวน 893 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 1,468 คน ภาคเหนือ จำนวน 653 คน และภาคใต้ จำนวน 364 คน

พรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งสูงสุด คือพรรคประชาธิปัตย์ จำนวน 312 คน และพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งน้อยที่สุด คือพรรคพลังใหม่ จำนวน 185 คน และจากผลการเลือกตั้งพรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาสูงสุด คือพรรคประชาธิปัตย์ จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 32.0 ของผู้สมัครของพรรค รองลงมาคือพรรคชาติไทย จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 25.3 ของผู้สมัครของพรรค พรรคกิจสังคม จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 21.2 ของผู้สมัครของพรรค สำหรับพรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งระหว่าง 15 - 38 คน มีจำนวน 5 พรรค คือพรรคกิจประชาคม ได้ 15 คน พรรคราชฎาได้ 18 คน พรรครวมไทยได้ 19 คน พรรคประชากรไทยได้ 24 คน และ พรรคสหประชาธิปไตยได้ 38 คน ส่วนพรรคการเมืองที่ไม่ได้รับเลือกตั้งเลย คือพรรครักไทย ส่งผู้สมัครจำนวน 194 คน

ในการเลือกตั้งครั้งนี้มีจำนวนผู้มีสิทธิทั้งสิ้น 26,160,000 คน มีจำนวนผู้มาใช้สิทธิทั้งสิ้น 16,070,957 คนคิดเฉลี่ยร้อยละ 61.43 พบว่าจังหวัดที่มีผู้ออกมาใช้สิทธิมากกว่าร้อยละ 70 มีอยู่ถึง 21 จังหวัด โดยแบ่งออกเป็นจังหวัดตามภาคต่าง ๆ ดังนี้

1. จังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี 13 จังหวัด คือ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ ชัยภูมิ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร มุกดาหาร กาฬสินธุ์ สกลนคร นครพนมหนองคาย และเลย
2. จังหวัดทางภาคเหนือมี 5 จังหวัด คือ จังหวัดแพร่ ลำปาง น่าน พะเยา และเชียงราย
3. จังหวัดทางภาคใต้มี 2 จังหวัด คือจังหวัดพังงา และตรัง
4. จังหวัดทางภาคกลางมีอยู่เพียงจังหวัดเดียว คือ จังหวัดอุทัยธานี

สำหรับผู้มาใช้สิทธิระหว่างร้อยละ 60 - 69 มีจำนวน 25 จังหวัด โดยกระจายอยู่ทุกภาคของประเทศ คือ ภาคเหนือ จำนวน 7 จังหวัด มีจังหวัดพิจิตร ตาก สุโขทัย อุตรดิตถ์ ลำพูน เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 4 จังหวัด มีจังหวัดอุดรธานี สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี ภาคกลาง จำนวน 9 จังหวัด มีจังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี อ่างทอง นครปฐม ลพบุรี สระบุรี ปราชินบุรี ตราด และราชบุรี ภาคใต้ จำนวน 5 จังหวัด มีจังหวัดกระบี่ ภูเก็ต พัทลุง สตูล และนราธิวาส

หากมองภาพรวมทั้งประเทศและเป็นรายภาคแล้ว ปรากฏว่าทั้งประเทศมีผู้มาใช้สิทธิถึงร้อยละ 61.43 โดยมีภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผู้มาใช้สิทธิสูงสุดเฉลี่ยร้อยละ 73.72 รองลงมาคือ ภาคเหนือ เฉลี่ยร้อยละ 65.22 ภาคใต้เฉลี่ยร้อยละ 60.96 ภาคกลางมีผู้มาใช้สิทธิต่ำสุดเฉลี่ยร้อยละ 57.61 ส่วนจังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิต่ำสุด คือ กรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 38.13 แต่ก็ยังสูงกว่าปี 2526 (ปี 2526 มีผู้มาใช้สิทธิร้อยละ 32.57) สำหรับในเรื่องของจำนวนบัตรเสียถือว่าอยู่ในเกณฑ์ดี เพราะทั้ง ประเทศมีบัตรเสียเฉลี่ยร้อยละ 3.51 เท่านั้น

การส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้ง และจำนวนผู้ได้รับเลือกตั้งในกรุงเทพมหานครของพรรคการเมือง จำแนกเป็นรายเขตเลือกตั้งแสดงให้เห็นว่าพรรคการเมืองทั้ง 16 พรรค ได้ส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้ง 12 เขต ซึ่งในกรุงเทพมหานครสามารถมีผู้แทนราษฎรได้ทั้งหมดจำนวน 36 คน (เขตละ 3 คน) มีพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครครบทุกเขต จำนวน 7 พรรค คือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชากรไทย พรรคเสรีนิยม พรรคพลังใหม่ พรรคแรงงานประชาธิปไตย พรรคปวงชนชาวไทย และพรรครักไทย พรรคที่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ พรรคชาติประชาธิปไตยส่งจำนวน 6 คน ในเขตเลือกตั้งที่ 5 และ 7

ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง 12 เขตเลือกตั้งในกรุงเทพมหานคร ปรากฏว่า พรรคประชาธิปัตย์และพรรคประชากรไทยได้รับเลือกตั้งสูงสุด คือได้พรรคละ 16 คน พรรคประชาธิปัตย์ ได้รับเลือกตั้งแบบยกเขต จำนวน 4 เขต คือเขตเลือกตั้งที่ 3 , 5 , 6

และ 9 ได้รับเลือกตั้งจาก 2 ใน 3 คน ในเขตเลือกตั้งที่ 4 และได้รับเลือกตั้งเขตละ 1 คน ในเขตเลือกตั้งที่ 2 และ 8 สำหรับพรรคประชากรไทยได้รับเลือกตั้งแบบยกเขตจำนวน 3 เขต คือ เขตเลือกตั้งที่ 1, 10, และ 11 ได้รับเลือกตั้งจาก 2 ใน 3 ในเขตเลือกตั้งที่ 7, 8 และ 12 และได้รับเลือกตั้ง 1 คน ในเขตเลือกตั้งที่ 4 ส่วนพรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งรองลงมา คือ พรรคกิจสังคม ได้ 2 คน ในเขตเลือกตั้งที่ 2 พรรคชาติไทยได้ 1 คน ในเขตเลือกตั้งที่ 7 และ พรรคมวลชนได้ 1 คน ในเขตเลือกตั้งที่ 12 รวมพรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งในกรุงเทพฯ ๙ จำนวน 5 พรรคการเมือง ส่วนที่เหลืออีก 11 พรรคการเมืองไม่ได้รับเลือกตั้งเลย

จำนวนที่นั่ง และสัดส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไป 2529 แสดงให้เห็นว่ามีที่นั่งในจำนวนที่แตกต่างกันไปจากจำนวนที่นั่งทั้งหมด 347 ที่นั่ง ดังนี้

1. พรรคประชาธิปัตย์	ได้ 100 ที่นั่ง	คิดเป็นร้อยละ 28.8
2. พรรคชาติไทย	ได้ 63 ที่นั่ง	คิดเป็นร้อยละ 18.1
3. พรรคกิจสังคม	ได้ 51 ที่นั่ง	คิดเป็นร้อยละ 14.6
4. พรรคสหประชาชาติไทย	ได้ 38 ที่นั่ง	คิดเป็นร้อยละ 10.9
5. พรรคประชากรไทย	ได้ 24 ที่นั่ง	คิดเป็นร้อยละ 6.9
6. พรรครวมไทย	ได้ 19 ที่นั่ง	คิดเป็นร้อยละ 5.4
7. พรรคราษฎร	ได้ 18 ที่นั่ง	คิดเป็นร้อยละ 5.1
8. พรรคกิจประชาคม	ได้ 15 ที่นั่ง	คิดเป็นร้อยละ 4.3
9. พรรคก้าวหน้า	ได้ 9 ที่นั่ง	คิดเป็นร้อยละ 2.5
10. พรรคมวลชน และพรรคชาติประชาธิปไตย	ได้พรรคละ 3 ที่นั่ง	คิดเป็นร้อยละ 0.8
11. พรรคเสรีนิยม พรรคพลังใหม่ พรรคแรงงานประชาธิปไตย พรรคปวงชนชาวไทย	ได้พรรคละ 1 ที่นั่ง	คิดเป็นร้อยละ 0.2

ภายหลังการเลือกตั้งเมื่อ 18 เม.ย. 2526 พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม และพรรคประชาธิปัตย์ ได้ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลแล้ว ได้เชิญบุคคลภายนอก คือ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ มาเป็นหัวหน้ารัฐบาล²⁸

²⁸ ข้อมูลนี้ได้จากเอกสาร กองการเลือกตั้ง, กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย.

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 15

รัฐบาลภายใต้การนำของ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ สามารถบริหารราชการแผ่นดิน โดยพรรคร่วมรัฐบาลยินยอมให้เอาบุคคลภายนอกมาเป็นรัฐมนตรีกระทรวงหลักคือกระทรวงมหาดไทย กระทรวงการคลัง และกระทรวงกลาโหม กล่าวอีกนัยหนึ่งนายกรัฐมนตรีสามารถคุมกระทรวงหลักไว้ได้จนเป็นเหตุให้ รัฐบาลสามารถบริหารประเทศไปได้ด้วยความเรียบร้อยในระดับหนึ่ง จนกระทั่งเมื่อ 9 กันยายน 2528 มีปฎิวัติแต่รัฐบาลสามารถคุมสถานการณ์ไว้ได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

คณะบุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งอ้าง พล.อ.เสริม ณ นคร อดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุด เป็นหัวหน้า ส่วนผู้ก่อการจริงคือ พ.อ.มัญญู รูปขจร อดีตผู้ก่อความไม่สงบระหว่างวันที่ 1-3 เมษายน 2524 ได้พยายามเข้ายึดอำนาจการปกครองประเทศ ซึ่งมี พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยพยายามเข้าควบคุมสื่อสารมวลชนของทหารและพลเรือน แต่ได้รับการต่อต้านไม่สามารถปฏิบัติการได้สำเร็จ รัฐบาลสามารถควบคุมสถานการณ์ให้กลับสู่สภาวะปกติได้ในวันเดียวกัน มีผู้ถูกจับกุมทั้งสิ้น 40 คน มีนายพลรวมอยู่ด้วยคือ พล.อ.เสริม ณ นคร, พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์, พล.อ.ยศ เทพหัสติน ณ อยู่ชยา, พล.อ.อ.อรุณ พร้อมเทพ และ พล.อ.อ.กระแสร์ อินทวัฒน์ ส่วน พ.อ.มัญญู รูปขจร และน้องชายได้หลบหนีออกนอกประเทศได้

สาเหตุที่อ้างการปฏิวัติ

1. การบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล ทำให้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศ ประสบกับภาวะตกต่ำจนถึงที่สุด พิษผลทางการเกษตรมีราคาตกต่ำส่งผลให้ธุรกิจและอุตสาหกรรมอื่น ๆ ของประเทศตกต่ำไปด้วย ปริมาณคนว่างงานเพิ่มมากขึ้นชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของโครงการและโครงสร้างต่าง ๆ ทางนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล

2. รัฐบาลปล่อยให้มีการทุจริตฉ้อโกงประชาชนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีการล้มละลายของสถาบันการเงินจำนวนมาก ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลมีหน้าที่ควบคุมและกำกับงานของสถาบันการเงินเหล่านี้ ทำให้ประชาชนเดือดร้อนต้องสูญเสียเงินไปเป็นจำนวนมาก ในขณะที่ผู้บริหารงานสถาบันการเงินยังคง อยู่ต่อไป

3. ด้านการค้า ประเทศชาติต้องขาดดุลการค้าติดต่อกันเป็นเวลายาวนานปี ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงถึงระบบการเงินการคลังของประเทศ มีการลดค่าเงินบาทติดต่อกันหลายครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งก็ส่งผลกระทบต่อประชาชนเดือดร้อน มีการเก็บภาษีเพิ่มขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลมา

จากการบริหารงานที่ล้มเหลวของรัฐบาลทั้งสิ้น ส่งผลให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

4. ในด้านการเมือง รัฐบาลไม่มีความเด็ดขาดในการตัดสินใจแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเพราะขาดความเป็นเอกภาพ การตัดสินใจใดเป็นการประนีประนอมผลประโยชน์ร่วมกันของแต่ละฝ่าย มากกว่าการยึดถือผลประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อถือในระบอบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นอันตรายอย่างยิ่งในการวางรากฐานต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในอนาคต

จนกระทั่งเมื่อพรรคการเมืองต่าง ๆ หลายพรรคไม่สามารถจะดำเนินการในระบบพรรคการเมืองได้อย่างมีเอกภาพ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดพรรคการเมืองไม่ยอมรับมติของสมาชิกฝ่ายข้างมากในพรรคของตน อันเป็นการขัดต่อวิถีทางการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและก่อให้เกิดปัญหา อุปสรรคในการบริหารราชการแผ่นดินและการพัฒนาประเทศ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ จึงได้ประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 29 เม.ย. 2531 และประกาศให้มีการเลือกตั้งใน 24 ก.ค.2531

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อ 24 กรกฎาคม 2531 เป็นการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 15 มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 357 คน เป็นวิธีการเลือกตั้งแบบผสม ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั้งสิ้น 26,658,638 คน มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น 16,944,931 คน คิดเป็นร้อยละ 63.56 จังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ ยโสธร ร้อยละ 90.42 และจังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ สมุทรสงคราม ร้อยละ 35.92

การเลือกตั้งครั้งนี้มีพรรคการเมืองสมัครรับเลือกตั้ง 16 พรรคและมีผู้สมัคร 3,606 คน โดยจำแนกตามพรรคการเมืองดังนี้

1. พรรคพลังธรรม	319 คน
2. พรรคชาติไทย	256 คน
3. พรรคประชาชน	255 คน
4. พรรคปวงชนชาวไทย	244 คน
5. พรรคมวลชน	238 คน
6. พรรคก้าวหน้า	233 คน
7. พรรคกิจประชาคม	216 คน
8. พรรคสหประชาธิปไตย	214 คน

9. พรรคเกษตรอุตสาหกรรมไทย	214 คน
10. พรรคกิจสังคม	213 คน
11. พรรคประชาธิปัตย์	209 คน
12. พรรคประชากรไทย	207 คน
13. พรรครวมไทย	205 คน
14. พรรคราษฎร	199 คน
15. พรรคพลังสังคมประชาธิปไตย	195 คน
16. พรรคเสรีนิยม	189 คน

รวม 3,606 คน

สรุปผลการเลือกตั้งเมื่อ 24 กรกฎาคม 2531 มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
จำนวน 357 คน ดังนี้

1. พรรคชาติไทย	87 คน	คิดเป็นร้อยละ 24.37
2. พรรคกิจสังคม	54 คน	คิดเป็นร้อยละ 15.13
3. พรรคประชาธิปัตย์	48 คน	คิดเป็นร้อยละ 13.45
4. พรรครวมไทย	35 คน	คิดเป็นร้อยละ 9.80
5. พรรคประชากรไทย	31 คน	คิดเป็นร้อยละ 8.68
6. พรรคราษฎร	21 คน	คิดเป็นร้อยละ 5.88
7. พรรคประชาชน	19 คน	คิดเป็นร้อยละ 5.32
8. พรรคปวงชนชาวไทย	17 คน	คิดเป็นร้อยละ 4.76
9. พรรคพลังธรรม	14 คน	คิดเป็นร้อยละ 3.92
10. พรรคกิจประชาคม	9 คน	คิดเป็นร้อยละ 2.52
11. พรรคก้าวหน้า	8 คน	คิดเป็นร้อยละ 2.24
12. พรรคมวลชน	5 คน	คิดเป็นร้อยละ 1.40
13. พรรคสหประชาชาติไทย	5 คน	คิดเป็นร้อยละ 1.40
14. พรรคเสรีนิยม	3 คน	คิดเป็นร้อยละ 0.84
15. พรรคพลังสังคมประชาธิปไตย	1 คน	คิดเป็นร้อยละ 0.28

ภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ 24 กรกฎาคม 2531 แล้ว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี²⁹

²⁹ ข้อมูลนี้ได้จากเอกสาร กองการเลือกตั้ง, กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย.

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 16

การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ 22 มีนาคม 2535 จัดได้ว่าเป็นการเลือกตั้งที่มีลักษณะแตกต่างจากการเลือกตั้งครั้งที่แล้ว ๆ มาในประเด็นสำคัญที่ว่า การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งที่เกิดขึ้น หลังจากที่ได้มีการปฏิวัติรัฐประหารล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 เป็นการยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2521 ที่ได้ใช้ติดต่อกันมาเป็นระยะยาวนานกว่าสิบปี และเป็นการแสดงให้เห็นอีกครั้งหนึ่งถึงศักยภาพในการทำลายล้างของกองทัพ ซึ่งบางครั้งก็จะถูกมองข้ามไป เนื่องจากความต่อเนื่องของกระบวนการเลือกตั้งในช่วงระยะเวลาดังกล่าว นอกจากนั้นในการเลือกตั้งครั้งนี้ ยังมีการจัดตั้งองค์กรกลาง * ทำหน้าที่กำกับดูแลการเลือกตั้ง เพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ยุติธรรมเป็นครั้งแรกในการเลือกตั้งของไทย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มผู้นำของคณะทหารที่กระทำการปฏิวัติรัฐประหารจะได้ตัดสินใจเลือกพลเรือนที่โดดเด่นในด้านความสามารถทางการบริหาร มาเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลบริหารประเทศ โดยมีคณะทหารทำหน้าที่เป็นเพียง "พี่เลี้ยง" อยู่อย่างห่าง ๆ ก่อนที่จะกลับคืนสู่ระบอบ "ประชาธิปไตย" อีกครั้งหนึ่ง แต่พฤติกรรมของกลุ่มผู้นำทหารก็ได้แสดงให้เห็นเจตนาที่ชัดเจนว่าประสงค์จะสานต่ออำนาจทางการเมืองของตนเองต่อไปอีก เมื่อการเลือกตั้งมาถึงโดยอาศัยทั้งกลไกทางรัฐธรรมนูญ กลไกของระบบราชการและกลไกทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ กัน จริงอยู่ถึงแม้ว่าจะไม่ถึงกับมีการจัดตั้งพรรคการเมืองที่มีผู้นำทหารเป็นหัวหน้าพรรค อย่างเป็นทางการแบบในอดีต แต่กลุ่มผู้นำทหารก็เข้ามามีบทบาทที่เด่นชัดมากในการสนับสนุนและชี้นำพรรคการเมืองที่เป็นพันธมิตร รวมตลอดถึงการขัดขวางพรรคการเมืองบางพรรคและตัวบุคคลบางคน ที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นคู่แข่งของตนอีกด้วย

* ข้ออ้างประการหนึ่งของการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2535 คือ นักการเมืองหลายคนมีความฉ้อฉล ใช้วิธีการซื้อเสียงเพื่อให้ได้รับเลือกตั้งแล้วแย่งกันเป็นรัฐบาล คณะรัฐประหารจึงต้องการที่จะช่วยสะสางเวทีการเมือง เพื่อให้มีการเริ่มต้นใหม่ที่มีความสุจริตมากขึ้น ในบรรยากาศทางการเมืองเช่นนี้ เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 นายกรัฐมนตรี (นายอานันท์ ปันยารชุน) จึงได้มีดำริที่จะให้มีคณะกรรมการติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้งฯ ขึ้นโดยมีอำนาจหน้าที่ในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง เพื่อให้เกิดความสุจริตยุติธรรมมากขึ้น โดยดำเนินการเป็นเอกเทศจากกระทรวงมหาดไทย

กล่าวโดยรวมแล้วเงื่อนไขทางการเมืองที่กลุ่มผู้นำทหารพยายามสร้างขึ้น นับตั้งแต่เหตุการณ์วันยึดอำนาจเป็นต้นมานั้น มุ่งไปที่การทำลายความเชื่อถือนักการเมือง ทั้งในมุมกว้างและในมุมแคบ เช่น การที่กระทรวงมหาดไทยจัดตั้ง หน่วยเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน (ผ.ป.ม.) หรือที่รู้จักกันในนามของ " สืทหารเสือประชาธิปไตย " ออกเผยแพร่ประชาธิปไตยและรณรงค์ต่อต้านการซื้อขายเสียงทั่วประเทศ อย่างต่อเนื่องจนถึงวันเลือกตั้ง แม้ว่าจะประจักษ์ชัดว่าคงไม่มีผลในทางปฏิบัติมากนัก แต่การรณรงค์ดังกล่าวก็เป็นเครื่องชี้ชัดถึงศักยภาพของกลไกทางราชการ ที่สามารถนำมาใช้แทรกแซงในกระบวนการเลือกตั้งได้ในรูปแบบต่าง ๆ หากผู้มีอำนาจประสงค์จะให้เป็นอย่างนั้น

ในขณะที่เดียวกันคณะทหารประสบความสำเร็จในการสร้างกระแสผลักดัน สยบการเคลื่อนไหวของนักการเมืองคนสำคัญ ๆ ที่เคยเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลอยู่ก่อน โดยยืมมือคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินที่จัดตั้งขึ้นหลังการยึดอำนาจ เพื่อตรวจสอบทรัพย์สินของนักการเมือง 25 คน จากพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่ถูกกล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติ ทำให้นักการเมืองระดับหัวหน้าพรรค เลขาธิการพรรค และนักการเมืองที่เคยเป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลชุดก่อนตกอยู่ในฐานะลำบาก เสื่อมเสียทั้งชื่อเสียงและเกียรติภูมิ โดยไม่อาจเคลื่อนไหวโต้ตอบได้ และยิ่งนักการเมืองระดับรัฐมนตรีที่คณะกรรมการฯ ดัดสินว่าเหตุชวนเชื่อให้ถูกอายัดทรัพย์สินก็จำเป็นที่จะต้องลดบทบาทการเป็นผู้สนับสนุนทางการเงินคนสำคัญในพรรคลงไปในทันที ผลที่ตามมาคือ นักการเมืองระดับรองลงมาได้แตกชื่อออกจากพรรคเดิม และมีรายงานข่าวว่ามุ่งไปเกาะกลุ่มกันอยู่กับพรรคการเมืองเกิดใหม่บางพรรค ซึ่งนอกจากจะมีอดีตนายทหารใหญ่เป็นหัวหน้าพรรคแล้ว ยังรำลึกกันว่ามีสัมพันธภาพที่ดีกับกลุ่มทหาร และทำท่าว่าจะจะเป็นพรรคใหญ่ในการเลือกตั้งที่จะมาถึงอีกด้วย

อย่างไรก็ดีในทันทีที่เกิดพรรคการเมืองใหม่ล่าสุด ที่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจัดตั้งและสนับสนุนโดยกลุ่มผู้นำทางทหาร เพียงพร้อมทั้งทางด้านทุนทรัพย์และกลไกอำนาจรัฐหนุนหลัง บรรดาอดีต ส.ส. จำนวนมากก็ละทิ้งพรรคการเมืองเดิมของตนมาสังกัดพรรคการเมืองใหม่ที่เชื่อกันว่าเป็นพรรค "ทหาร" จนกลายเป็นพรรคขนาดใหญ่ขึ้นมาชั่วคราว โดยเฉพาะเมื่อแกนนำของพรรคดังกล่าวกระพือข่าวการร่างรัฐธรรมนูญในทำนองว่า การเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้นจะมีการรวมเขตให้ใหญ่ขึ้นกว่าเขตเลือกตั้งเดิม และให้เลือกตั้งเพียงเบอร์เดียว ซึ่งเชื่อกันว่าจะทำให้พรรคการเมืองใหญ่ ๆ ที่มีทุนทรัพย์มากได้เปรียบ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ยิ่งทำให้อัตรา ส.ส. หลายคนเร่งตัดสินใจจากพรรคการเมืองเดิมของตนไปสังกัดพรรคการเมืองใหม่นี้กันเป็นทิวแถว โดยนักการเมืองที่มีคะแนนนิยมในอำเภอต่าง ๆ กัน เข้ามารวมตัวกันเป็นทีมใหญ่ แต่เมื่อการกำหนดเขตเลือกตั้งกลับไปเป็นแบบ "พวงเล็กเรียงเบอร์" แบบเดิม ส.ส. เก่าหลายคนก็ย้าย

พรรคกันอีก จนในที่สุดปรากฏว่าก่อนการเลือกตั้งครั้งนี้มีอดีต ส.ส. ย้ายพรรคเป็นร้อย ๆ คน และในจำนวนนี้มีบุคคลระดับอดีตหัวหน้าพรรครวมอยู่ด้วยถึง 5 คน และเลขาธิการพรรคอีก 8 คน ในขณะที่เดียวกันพรรคการเมืองอื่น ๆ ที่เคยมีบทบาทสำคัญทางการเมืองมาก่อนก็มีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนท่าที ตลอดจนผู้บริหารพรรคระดับสูงกันเป็นการใหญ่เพื่อแสดงการผ่นปรนให้แก่คณะทหาร

จริงอยู่ แม้ว่าในที่สุดแล้วกระแสต่อต้านของประชาชนต่อมาตรการต่าง ๆ ที่ปรากฏในร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งคณะทหารผลักดันผ่านคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญและคณะกรรมการการแปรรูปคดีจะประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง คือ สามารถทำให้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2534 ที่ผ่านการให้สัตยาบันของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ไม่มีลักษณะเป็นเผด็จการมากนัก เช่น ยังคงไม่ยินยอมให้ข้าราชการประจำมาดำรงตำแหน่งทางการเมือง (เช่นเดียวกับที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2521) หรือไม่มีการแยกฝ่ายนิติบัญญัติออกจากฝ่ายบริหารอย่างเด็ดขาด แต่การเปิดโอกาสให้นายกรัฐมนตรีมาจากคนนอกได้ การให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา และการกำหนดให้วุฒิสมาชิก 270 คน ที่มาจากการแต่งตั้งของคณะทหารมีอำนาจในการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลได้ ก็เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่าคณะทหารมีเจตนาอย่างชัดแจ้งที่จะเข้ามาควบคุมกำหนดทิศทางการเมืองของประเทศ ก่อนวันสมัครรับเลือกตั้งพรรคการเมืองขนาดเล็กบางพรรค (ซึ่งหากยังคงดำเนินการทางการเมืองอย่างอิสระต่อไปก็อาจกลายเป็นตัวแปรสำคัญในการจัดตั้งรัฐบาล) จึงไม่มีทางเลือกทางการเมืองอื่นใด นอกจากการยุบพรรคไปรวมกับพรรคที่มีโอกาสว่าจะชนะเลือกตั้งมากที่สุด ยิ่งก่อนการเลือกตั้งเมื่อหน่วยงานราชการหลายแห่งได้ทำการหยั่งเสียงประชามติ และเปิดเผยผลการหยั่งเสียงดังกล่าวให้สาธารณชนทราบ โดยปราศจากเหตุผลที่ชัดเจนของการกระทำดังกล่าว ยิ่งทำให้มีความรู้สึกเด่นชัดในหมู่นักการเมืองว่าการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการแข่งขันระหว่างขั้วอำนาจใด และฝ่ายใดเป็นฝ่ายที่ยึดกุมอำนาจรัฐอยู่ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้การแปรรูปเปลี่ยนกลไกอำนาจรัฐให้มีผลกระทบโดยตรงต่อผลลัพธ์ของการเลือกตั้งในบางพื้นที่ เพื่อหวังผลทางการเมืองในระดับสุดยอด จึงเป็นสิ่งที่คาดหวังได้ว่าจะต้องเกิดขึ้น³⁰

³⁰ อัมมาร สยามวาลา และ อนันตญา ภูซงคกุล, รายงานฉบับสมบูรณ์การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 22 มีนาคม 2535, (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, 2535), หน้า 64 - 66.

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อ 22 มีนาคม 2535 เป็นการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 16 มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 360 คน เป็นวิธีการเลือกตั้งแบบผสม ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั้งสิ้น 32,436,170 คน มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น 19,216,670 คน คิดเป็นร้อยละ 59.24 จังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือมุกดาหารร้อยละ 87.11 และจังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุดคือกรุงเทพมหานคร ร้อยละ 42.57

การเลือกตั้งครั้งนี้มีพรรคการเมืองสมัครรับเลือกตั้ง 18 พรรค แต่ถูกต้องตามกฎหมายการเลือกตั้งเพียง 16 พรรค มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง 2,851 คน โดยจำแนกตามพรรคการเมืองดังนี้

1. พรรคความหวังใหม่	351 คน
2. พรรคประชาธิปไตย	245 คน
3. พรรคสามัคคีธรรม	235 คน
4. พรรคชาติไทย	221 คน
5. พรรคประชากรไทย	213 คน
6. พรรคพลังธรรม	194 คน
7. พรรคกิจสังคม	171 คน
8. พรรคราษฎร	151 คน
9. พรรคมวลชน	149 คน
10. พรรคเอกภาพ	147 คน
11. พรรคประชาชนชาวไทย	138 คน
12. พรรคท้องถิ่นก้าวหน้า	138 คน
13. พรรคสหประชาธิปไตย	136 คน
14. พรรครวมพลังใหม่	131 คน
15. พรรคเกษตรเสรี	122 คน
16. พรรคประชาชาติ	91 คน
รวม	2,851 คน

สรุปผลการเลือกตั้งเมื่อ 22 มีนาคม 2535 มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 360 คน ดังนี้³¹

1. พรรคสามัคคีธรรม	79 คน	คิดเป็นร้อยละ	21.94
2. พรรคชาติไทย	74 คน	คิดเป็นร้อยละ	20.56
3. พรรคความหวังใหม่	72 คน	คิดเป็นร้อยละ	20.00
4. พรรคประชาธิปไตย	44 คน	คิดเป็นร้อยละ	12.22
5. พรรคพลังธรรม	41 คน	คิดเป็นร้อยละ	11.39
6. พรรคกิจสังคม	31 คน	คิดเป็นร้อยละ	8.61
7. พรรคประชากรไทย	7 คน	คิดเป็นร้อยละ	1.94
8. พรรคเอกภาพ	6 คน	คิดเป็นร้อยละ	1.67
9. พรรคราษฎร	4 คน	คิดเป็นร้อยละ	1.11
10. พรรคประชาชนชาวไทย	1 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.28
11. พรรคมวลชน	1 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.28

ภายหลังกการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 พรรคสามัคคีธรรม พรรคชาติไทย พรรคประชากรไทย พรรคกิจสังคม และพรรคราษฎร รวมกันมีคะแนนเสียงรวม 195 เสียง จัดตั้งรัฐบาล โดยได้เชิญ พล.อ.สุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก มารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2535

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 17

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้ จะมีลักษณะเช่นเดียวกับการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 กล่าวคือ มีการกำหนดให้หน่วยเลือกตั้งมีขนาดเล็กลง ตามนัย มาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2522 แก้ไขเพิ่มเติม โดยมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 และกรณีของการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง โดยไม่ประสงค์จะลงคะแนนให้แก่ผู้สมัคร คนใดเลย³²

³¹ ข้อมูลนี้ได้จากเอกสาร กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

³² กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, รายงานการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 13 กันยายน 2535 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2538), หน้า 1.

สิ่งที่นำพิจารณาอีกประการหนึ่งสำหรับการเลือกตั้งครั้งนี้ก็คือ สถานการณ์ที่นำไปสู่การเลือกตั้งผลการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 ปรากฏว่าพรรคสามัคคีธรรมที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 79 คน ซึ่งมากกว่าพรรคอื่น ๆ จึงได้ร่วมมือกับพรรคชาติไทย พรรคประชากรไทย พรรคกิจสังคม และพรรคราษฎร ซึ่งมีคะแนนเสียงรวมทั้งสิ้น 195 เสียง จัดตั้งรัฐบาล แต่ไม่สามารถตั้งหัวหน้าพรรคการเมืองใดพรรคหนึ่งเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลได้ จึงได้เชิญ พลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก มารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ปรากฏว่ามีกระแสการต่อต้านจากพรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามและประชาชน จนนำไปสู่เหตุการณ์ความวุ่นวายเมื่อวันที่ 17-20 พฤษภาคม 2535 ซึ่งเรียกว่า "พฤษภาทมิฬ" มีการปราบปรามผู้ต่อต้านอย่างรุนแรง ทำให้ประชาชนได้รับบาดเจ็บล้มตายไปจำนวนหนึ่ง จนกระทั่ง พลเอกสุจินดา คราประยูร นายกรัฐมนตรีต้องลาออกจากตำแหน่ง และต่อมาได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง นายอานันท์ ปันยารชุน ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ต่อมารัฐบาลได้ออกพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2535 และกำหนดวันเลือกตั้งทั่วไปครั้งใหม่ในวันที่ 13 กันยายน 2535 โดยรัฐบาลได้มีนโยบายชัดเจนในการที่จะให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม วางมาตรการป้องกันและปราบปรามการซื้อขายเสียง กระแสการเมืองในด้านต่าง ๆ เริ่มคึกคักมากขึ้นเพราะมีการเปลี่ยนพรรค ยุบพรรค รวมพรรค และตั้งพรรคใหม่เพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งนี้

การต่อต้านการสืบทอดอำนาจของสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติและการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พลเอกสุจินดา คราประยูร ซึ่งเป็นรองประธานสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติและเป็นนายกรัฐมนตรีไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ไม่สงบทางการเมืองเมื่อวันที่ 17-20 พฤษภาคม 2535 ทำให้ประชาชนได้รับบาดเจ็บและล้มตายไปเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง พลเอกสุจินดา คราประยูร จึงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ประชาชนเริ่มเสื่อมศรัทธาต่อพรรคร่วมรัฐบาล ประธานสภาผู้แทนราษฎร นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ จึงได้เสนอชื่อ นายอานันท์ ปันยารชุน เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อจะได้ใช้กระบวนการทางรัฐสภาคืนอำนาจอธิปไตยให้กับประชาชนต่อไป เมื่อรัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาแล้ว จึงได้มีพระราชกฤษฎีกาให้ยุบสภาผู้แทนราษฎร

สำนักนายกรัฐมนตรีได้จัดทำแถลงการณ์สำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องการยุบสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 73 ลงวันที่ 30 มิถุนายน 2535 ชี้แจงเหตุผลให้ประชาชนทราบ ดังนี้

1. การยุบสภาผู้แทนราษฎร เป็นกระบวนการปกติของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ดังที่ปฏิบัติอยู่ในหลายประเทศ เมื่อใดที่มีความขัดแย้งหรือเกิดปัญหาทางการเมืองขึ้นจนยากที่จะหยั่งทราบมติมหาชนได้โดยแน่ชัดว่า ควรจะดำเนินการอย่างไรจึงจะตอบสนองความต้องการอันแท้จริงของประชาชน วิธีการสุดท้ายที่มักนำมาใช้อยู่เสมอก็คือ การยุบสภา และจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นใหม่ ดังที่เรียกว่าเป็นการคืนอำนาจอธิปไตยกลับไปให้ประชาชน ซึ่งรัฐธรรมนูญของไทยก็ยอมรับกระบวนการหรือวิธีการดังกล่าวและได้เคยดำเนินการเช่นนี้มาแล้วหลายครั้ง

2. การยุบสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้ เป็นเจตนาปรมาตมาแต่แรกเมื่อครั้งที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา เพื่อทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 10 มิถุนายน 2535 โดยหวังจะให้คณะรัฐมนตรีที่ตั้งขึ้นใหม่เป็นคณะรัฐมนตรีในลักษณะเฉพาะกิจ มีโอกาสบริหารราชการแผ่นดินในระยะเวลาอันจำกัด เพื่อแก้ไขปัญหาและฟื้นฟูเสถียรภาพของประเทศชาติตลอดจนคืนอำนาจการตัดสินใจทางการเมืองกลับไปให้ประชาชน ดังนั้นเมื่อคณะรัฐมนตรีชุดนี้ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาและเข้าบริหารราชการแผ่นดินแล้ว จึงได้ดำเนินการออกพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2535 เพื่อให้เป็นไปตามเจตนาปรมาตมาและแนวทางดังกล่าว

การเลือกตั้งในครั้งนี้ เป็นการเลือกตั้งแบบผสม มีเขตการปกครองแบ่งเป็น 72 จังหวัด กับ 1 กรุงเทพมหานคร (688 อำเภอ 35 เขต 82 กิ่งอำเภอ) หรือมีเขตการเลือกตั้งทั้งหมด 142 เขต 59,018 หน่วยเลือกตั้ง จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พึงจะมี 360 คน จำนวนราษฎรทั้งประเทศรวม 56,961,303 คน เป็นจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน 31,860,156 คน การเลือกตั้งครั้งนี้มีพรรคการเมืองสมัครรับเลือกตั้ง 16 พรรค แต่ถูกต้องตามกฎหมายเลือกตั้งเพียง 12 พรรค และมีผู้สมัครรับเลือกตั้ง 2,417 คน โดยจำแนกตามพรรคการเมืองดังนี้

1. พรรคประชาธิปัตย์	310 คน
2. พรรคพลังธรรม	270 คน
3. พรรคความหวังใหม่	243 คน
4. พรรคชาติพัฒนา	236 คน
5. พรรคเสรีธรรม	236 คน
6. พรรคชาติไทย	197 คน
7. พรรคเอกภาพ	188 คน
8. พรรคกิจสังคม	156 คน

9. พรรคประชากรไทย	153 คน
10. พรรคมวลชน	148 คน
11. พรรคพลังประชาชน	146 คน
12. พรรคราษฎร	132 คน
<u>รวม 2,417 คน</u>	

สรุปผลการเลือกตั้งเมื่อ 13 กันยายน 2535 มีจำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งสิ้น 19,622,332 คน คิดเป็นร้อยละ 61.59 มีบัตรเสีย 503,534 บัตร คิดเป็นร้อยละ 2.57 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 360 คน ดังนี้³³

1. พรรคประชาธิปัตย์	79 คน	คิดเป็นร้อยละ	21.94
2. พรรคชาติไทย	77 คน	คิดเป็นร้อยละ	21.39
3. พรรคชาติพัฒนา	60 คน	คิดเป็นร้อยละ	16.66
4. พรรคความหวังใหม่	51 คน	คิดเป็นร้อยละ	14.17
5. พรรคพลังธรรม	47 คน	คิดเป็นร้อยละ	13.05
6. พรรคกิจสังคม	22 คน	คิดเป็นร้อยละ	6.11
7. พรรคเอกภาพ	8 คน	คิดเป็นร้อยละ	2.22
8. พรรคเสรีธรรม	8 คน	คิดเป็นร้อยละ	2.22
9. พรรคมวลชน	4 คน	คิดเป็นร้อยละ	1.11
10. พรรคประชากรไทย	3 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.83
11. พรรคราษฎร	1 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.28

ภายหลังการเลือกตั้งพรรคประชาธิปัตย์ เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลผสม จำนวน 5 พรรคคือ พรรคความหวังใหม่ พรรคพลังธรรม พรรคกิจสังคม และพรรคเอกภาพ โดยมี พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง นายชวน หลีกภัย ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2535

³³ ข้อมูลนี้ได้จากเอกสาร กองการเลือกตั้ง, กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย.

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 18

จากการล่มสลายของคณะทหาร รสช. กับกลุ่มอำนาจเก่าเรื่อยมาจนถึงรัฐบาลเฉพาะกิจของ นายอานันท์ ปันยารชุน กระทั่งนายชวน หลีกภัย ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 20 ของประเทศไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 รัฐบาลภายใต้การนำของ นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 20 ซึ่งมาจากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535 ประชาธิปไตยได้จำนวน ส.ส. ทั้งหมด 79 เสียง จึงได้มีโอกาสเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลซึ่งประกอบด้วยพรรคความหวังใหม่ พลังธรรม เอกภาพ กิจสังคม รวมกันได้ 207 เสียง หลังจากตั้งรัฐบาลได้ไม่นานก็มิปัญหาเกิดขึ้น มีความขัดแย้งหลายประเด็นดังนี้

1. ปัญหาความขัดแย้งระหว่างพรรคประชาธิปัตย์กับพรรคกิจสังคม โดย ฯพณฯ นายชวน หลีกภัย กับ นายมนตรี พงษ์พานิช เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2536 พรรคกิจสังคมมีมติไม่เห็นด้วยกับเรื่องการพิจารณาปรับลดอัตราเบี้ยประกัน ,วันที่ 2 มิถุนายน 2536 พรรคกิจสังคมมีมติเป็นเอกฉันท์ไม่ให้ ส.ส.ของพรรค อภิปรายรัฐมนตรี ระหว่างการอภิปรายไม่ไว้วางใจของฝ่ายค้าน ,วันที่ 3 มิถุนายน 2536 พรรคกิจสังคม มีมติให้ นายปิยะณัฐ วัชรภรณ์ ถอนตัวจากการเป็นทนายความให้กับ นายอภิชาติ อังศุรางกูร ผู้ต้องหาคดีลอบสังหารประธานศาลฎีกา แต่ นายปิยะณัฐ ยังคงยืนยันว่าต้องทำหน้าที่ของทนายต่อไป จนเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2536 พรรคกิจสังคมจึงมีมติลงโทษให้นายปิยะณัฐ ออกจากการเป็นสมาชิกของพรรค เพราะสร้างความเสื่อมเสียให้กับพรรค มีพฤติกรรมทางการเมืองในลักษณะที่เป็นปฏิปักษ์และกล่าวโจมตีพรรคตลอดมา เหตุที่สำคัญในวันที่ 10 กันยายน 2536 พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติพัฒนา, นายมนตรี พงษ์พานิช หัวหน้าพรรคกิจสังคม, นายสมักร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทย, ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง หัวหน้าพรรคมวลชน และ นายชัยภักดิ์ ศิริวัฒน์ หัวหน้าพรรคราษฎร ได้เดินทางเข้าพบกับ พล.ต. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรีที่บ้านซอยสวนพลู เพื่อฉนักรพรรคการเมืองทั้งห้าให้เป็นพรรคเดียวกัน โดยใช้พรรคกิจสังคมเป็นหลัก และสนับสนุนให้ พล.อ.ชาติชาย เป็นหัวหน้าพรรค มีนายมนตรี เป็นเลขาธิการพรรค และเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2536 ในการประชุมคณะรัฐมนตรี ฯพณฯ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ให้รัฐมนตรีของพรรคกิจสังคมชี้แจงถึงปัญหาการรวมพรรค หลังจากนั้นได้แจ้งให้ทราบว่าพรรคร่วมรัฐบาลทั้ง 4 พรรค ได้มีมติให้ปรับพรรคกิจสังคมออกจากรัฐบาล

2. ปัญหาระหว่างความขัดแย้งระหว่างพรรคประชาธิปัตย์ และพรรคความหวังใหม่ ระหว่าง ฯพณฯ นายชวน หลีกภัย และ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เริ่มตั้งแต่การแถลงนโยบายก่อนที่จะเข้าบริหารและสืบเนื่องมาตลอด

กล่าวได้ว่าถ้าพิจารณาเฉพาะ พรรคความหวังใหม่ กับ พรรคประชาธิปัตย์ ถ้าต่างคนไม่หันหน้าเข้าหากันก็ตั้งรัฐบาลไม่ได้ เพราะแย่งกันเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่อ นายชวน ได้ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พล.อ.ชวลิต ก็จะต้องได้ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงตั้งรัฐบาลได้ แต่ทั้งสองฝ่ายก็ยังคงแย่งชิงความนิยมจากประชาชนกันด้วย ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นเดิมพัน ถือว่าเป็นการพิสูจน์ฝีมือการทำงานของประชาชน ปัญหาของนายชว น กับรัฐมนตรีมหาดไทย พล.อ.ชวลิต นั้นเริ่มเห็นเด่นชัดตั้งแต่ พล.อ.ชวลิต หัวหน้าพรรคความหวังใหม่เสนอให้ตั้งงบประมาณ 8,000 ล้านบาท เพื่อจะแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำในชนบท โดยจะสร้างแหล่งน้ำขนาดเล็กออกไปตามหมู่บ้านทั่วประเทศ แต่ได้รับการคัดค้านจากนายชว น ในการอภิปรายว่าแหล่งน้ำขนาดเล็ก ไม่ได้ผลควรเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ น้ำจะไม่ระเหยแห้ง แต่เมื่อมีการตั้งงบประมาณในปีต่อมาปรากฏว่ารัฐบาลโดยนายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย ก็ตั้งงบประมาณแหล่งน้ำขนาดเล็กเข้ามาแทนที่ แม้ว่าในครั้งก่อนนายกรัฐมนตรี ชวน หลีกภัย จะได้เคยคัดค้านแสดงความไม่เห็นด้วยต่อการตั้งงบประมาณใช้จ่ายในโครงการสร้างแหล่งน้ำขนาดเล็กมาแล้วก็ตาม

พล.อ.ชวลิต เริ่มเสนอตั้งเมืองข้าราชการที่จังหวัดฉะเชิงเทรา นายบัญญัติ บรรทัดฐาน รองนายกรัฐมนตรี ก็แถลงว่าสนับสนุนการสร้างศูนย์ราชการที่จังหวัดเชียงใหม่ได้รับอนุมัติเงินพันล้านบาท พล.อ. ชวลิต ต้องการย้ายอธิบดีตำรวจ แต่เมื่อเสนอนายกรัฐมนตรี บ่ายเบี่ยงเมื่อมีช่องว่างทางกฎหมาย พล.อ.ชวลิต จึงย้ายมาช่วยราชการ นายกรัฐมนตรี ชวน ให้สัมภาษณ์ทั้งก่อนและหลังว่าไม่เคยสั่งย้าย (ในกรณีนี้เราจะไม่พิจารณาถึงเหตุผลในการย้ายว่าถูกหรือผิดอย่างไร) แต่จะพิจารณาพฤติกรรมของผู้นำพรรคทั้งสองที่ชิงไหวชิงพริบกัน

3. ปฏิสัมพันธ์ของนายชว น กับ พรรคพลังธรรม กรณีรถไฟฟ้าที่จะสร้างที่สวนลุมพินี และกรณีการแก้ไขการจราจรกีดกันเข้าลักษณะเดียวกันกับปฏิสัมพันธ์ที่มีกับ พล.อ.ชวลิต เช่นกัน เพราะนายกรัฐมนตรีไม่ทุ่มเทในการแก้ปัญหาสุดตัวสมกับที่รับผิดชอบทั้งประเทศ รับผิดชอบทั้งรัฐบาล การที่ไม่ทุ่มเทสุดตัวอาจเกรงว่าพลังธรรมจะได้คะแนนล่วงหน้าก็อาจจะเป็นแง่คิดได้ถ้าพิสูจน์ได้ในทางหนึ่งว่าไม่กล้าลงมาช่วย การช่วยลูกน้องเป็นหน้าที่ของผู้อยู่เหนือเพื่อผลงาน

การเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดก็จะออกลักษณะทำนองเดียวกัน ในขณะหาเสียงประกาศชัดแจ้งต้องการให้เลือกผู้ว่าฯ ต้องการเอาคนผิดพฤษภาคมมาลงโทษเมื่อมีตำแหน่งใหญ่ที่สุดยังไม่แสดงความตั้งใจที่เด่นชัดออกมา ทำได้หรือไม่ไม่มีใครตำหนิก แต่จะต้องแสดงหรือทำด้วยความบริสุทธิ์ใจไม่เช่นนั้นน่าจะพิจารณาว่าอ่อนนโยบาย

4. ปฏิสัมพันธ์กับพรรคเอกภาพกรณีของ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายอุทัย พิมพ์ิโชน สังกัการพรรคประชาธิปัตย์ นายเพชร อิศรเสนา ณ อยุธยา โดยใช้อำนาจหน้าที่ผู้บังคับบัญชาโดยตรง แต่นายกฯ ชวน ได้เรียกนายเพชร ไปให้กำลังใจ ในขณะที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายนโยบายให้รัฐมนตรี ไปดำเนินที่กระทรวงพาณิชย์กรณีเรื่องราคาข้าว นายกฯ ชวน ได้ตั้งปลัดกระทรวงพาณิชย์เป็นประธานของคณะกรรมการข้าว ที่สำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งตามหลักแล้วเป็นหน้าที่ของกระทรวงพาณิชย์ ทำให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องการบริหารงานระหว่างนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์

จากประเด็นปัญหาความขัดแย้งหลาย ๆ ประการที่เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่าเกิดจากความไม่ลงรอยกันภายในพรรคร่วมรัฐบาล แต่ปัญหาหลักที่สำคัญทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลชวน 1 ต้องสิ้นสุดลงและทำการปรับพรรคร่วมรัฐบาลใหม่เข้าสู่ยุคชวน 2 เกิดจากการที่นายกฯ ชวน ขอให้พรรคกิจสังคมถอนตัวจากการแก้ราคาข้าวเปลือกให้แก่เกษตรกร ดังนั้น ชวน 1/2 จึงดึงเอาพรรคเสรีธรรมมี 8 เสียง เข้าไปแทนที่พรรคกิจสังคมที่มีเสียง 22 เสียง ดังนั้นรัฐบาลชวน 1/2 จึงประกอบด้วยพรรคประชาธิปไตยเป็นเสียงข้างมาก พรรคความหวังใหม่ พลังธรรม เอกภาพ และเสรีธรรม เป็นรัฐบาลเสียงข้างมาก 193 เสียง รวมกับพรรคความหวังใหม่อีก 1 เสียง ในการเลือกตั้งซ่อมที่นครพนม ซึ่งพรรคเสรีธรรมได้ตำแหน่ง

1. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข 1 ตำแหน่ง
2. รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม 1 ตำแหน่ง

หลังจากปรับคณะรัฐมนตรี ชวน 1/2 ครบ 2 ปี ฝ่ายค้านได้วามีการเคลื่อนไหวระหว่าง 2 พรรคการเมือง คือ พรรคความหวังใหม่และพลังธรรมที่มีแนวโน้มไปสู่การปรับคณะรัฐมนตรี คือ เป็นการปรับในส่วนของพรรคความหวังใหม่และพรรคพลังธรรมกลายเป็นชวน 1/3 คือ พรรคความหวังใหม่มี ส.ส. รวมทั้งสิ้น 53 คน มีรัฐมนตรี 12 คน ดำรงตำแหน่ง 13 ตำแหน่งในคณะรัฐบาล โควตาดำนี้กำหนดจากพื้นฐานเดิมที่พรรคมี ส.ส. 51 คน จากการเลือกตั้งเมื่อเดือนกันยายน 2535 ต่อมาพรรคความหวังใหม่ได้รับเลือกตั้งเพิ่มขึ้นอีก 2 คน จากการเลือกตั้งซ่อมที่จังหวัดศรีสะเกษ และที่จังหวัดนครพนม

ปัญหาของพรรคความหวังใหม่ก็คือ แม้พรรคจะมีโควตาเป็นของตนเองอยู่ 13 ตำแหน่ง แต่ภายหลังจาก นายอำนวย วีรวรรณ ลาออกไป พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ก็ควบ 2 ตำแหน่งคือ เป็นทั้งรองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ปมเงื่อนของพรรคความหวังใหม่ก็คือมี ส.ส. ที่ประเมินว่าตนมีศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นรัฐมนตรี อยู่เป็นจำนวนมาก และมองเห็นว่าการนั่งคร่อม 2 ตำแหน่งของ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เท่ากับเป็นการตัด

โอกาสคนอื่น ความพยายามที่จะให้ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ นั่งเพียงตำแหน่งเดียวจึงเกิดขึ้น ขณะเดียวกันมีหลายคนเห็นว่าการจัดหากคนนอกมาดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีจะง่าย ดายและราบเรียบจนเกินไป จึงมีความคิดริเริ่มที่จะผลักดันให้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งระดับ " รัฐมนตรี ว่าการ " อยู่แล้วได้เลื่อนขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นรองนายกรัฐมนตรี เพราะนั่นหมายถึงโอกาสที่ บรรดา " รัฐมนตรีช่วยว่าการ " จะได้เลื่อนขึ้นเป็น " รัฐมนตรีว่าการ " ขณะเดียวกันคนที่ไม่ได้ เป็น " รัฐมนตรี " มาก่อนย่อมมีโอกาสมากยิ่งขึ้น สำหรับพรรคพลังธรรมมีปัจจัยทางการเมือง หลายประการที่ก่อให้เกิดเงื่อนไขแห่งความจำเป็นต้องปรับ ปรุง. อย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้พัน ประการหนึ่งก็คือ การเปลี่ยนแปลงตัวหัวหน้าพรรคจาก นายบุญชู โรจนเสถียร มาเป็น พล.ต. จำลอง ศรีเมือง ย่อมมีผลสะท้อนต่อตำแหน่ง รองนายกรัฐมนตรีของ นายบุญชู โรจนเสถียร อย่างแน่นอน อีกประการหนึ่งก็คือ การเปลี่ยนแปลงอย่างชนิดถอนรากถอนโคนของกรรมการ บริหารพรรคชุดใหม่จากการประชุมใหญ่วิสามัญเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2537 นั่นก็คือมีรัฐมนตรี คนสำคัญไม่ได้รับเลือกเป็นกรรมการบริหารพรรค และที่สำคัญที่สุดก็คือการปรับคณะรัฐมนตรี ชุดเดิม ออกจากตำแหน่งทั้งหมด เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2537 จำนวน 11 ตำแหน่งสะท้อนให้ เห็นสภาพความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ภายในพรรค ระหว่างบุคคลที่เป็นรัฐมนตรีกับ บุคคลที่เป็นกรรมการบริหารพรรค นั่นคือเงื่อนไขอันแหลมคม

รัฐบาลชวน 4 เกิดจากปัญหาความแตกแยกของพรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะความ ขัดแย้งระหว่างพรรคประชาธิปัตย์กับพรรคความหวังใหม่ เกิดจากแนวความคิดในการแก้ไข รัฐธรรมนูญ มาตรา 198 -199 ไม่ตรงกัน เดิมพรรคประชาธิปัตย์มีมติว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของรัฐสภา แต่ในประเด็นของมาตรา 198 -199 พรรคประชาธิปัตย์ เกรงว่าพรรคความหวังใหม่จะได้คะแนนเสียงจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จึงมีมติว่าการโหวตรับรอง การแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 198 - 199 ให้พรรคร่วมรัฐบาลโหวตรับรองการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ช่วงก่อนถึงวันโหวตคะแนนเสียง ได้มีการประสานงานกันระหว่างพรรคร่วมรัฐบาล ซึ่งทั้งพรรค ประชาธิปัตย์และพรรคความหวังใหม่ ต่างยืนยันที่จะให้มีการโหวตรับรองตามมติของพรรคตน เอง กล่าวคือ พรรคประชาธิปัตย์มีมติรับรองการแก้ไข และถือเป็นเรื่องในความรับผิดชอบของ รัฐบาล แต่พรรคความหวังใหม่ได้มีมติไม่รับรองการแก้ไขและเห็นว่าควรจะเป็นเรื่องของรัฐสภา จนกระทั่งถึงวันที่มีการโหวตเพื่อขอมติรับรองการแก้ไขรัฐธรรมนูญ มาตรา 198 - 199 ปรากฏ ว่าที่ประชุมรัฐสภามีมติไม่รับรองการแก้ไขรัฐธรรมนูญดังกล่าว ฝ่ายรัฐบาลแพ้โหวตแต่เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2537 ฯพณฯ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี เชิญพรรคความหวังใหม่ออกจาก การเป็นพรรคร่วมรัฐบาล และเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2537 รัฐบาลมีมติเชิญพรรคชาติพัฒนา เข้าร่วมรัฐบาลแทน โดยให้ นายประจวบ ไชยสาส์น เป็นรัฐมนตรีว่าการฯ เพื่อดูแลปัญหา สปก.4-01 อนึ่งเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2537 พรรคร่วมฝ่ายค้านได้ยื่นญัตติขอเปิดอภิปราย

ทั่วไปเพื่อขอลงมติไม่ไว้วางใจ ฯพณฯ นายนิพนธ์ พร้อมพันธุ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และ ฯพณฯ นายสุเทพ เทือกสุบรรณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในกรณีแจกเอกสารสิทธิ์ สปก.4-01 * ต่อมาเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2537 รัฐมนตรีทั้งสองท่านได้ลาออกก่อนการอภิปรายไม่ไว้วางใจ การอภิปรายจึงถูกยกเลิกไปโดยปริยาย พรรคร่วมฝ่ายค้านยื่นญัตติไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะอีกครั้ง โดยเมื่อวันที่ 17 - 18 พฤษภาคม 2537 ได้มีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะ ในการอภิปรายรัฐบาลถูกโจมตีอย่างหนักจากปัญหา สปก.4-01 และกลุ่ม 23 ของพรรคพลังธรรม ยืนยันไม่ยกมือให้การสนับสนุนรัฐบาลในการอภิปรายไม่ไว้วางใจ ในที่สุดพรรคพลังธรรมมีมติถอนตัวออกจากรัฐบาล ก่อนการลงมติไม่ไว้วางใจในคืนวันที่ 18 พฤษภาคม 2538 ฯพณฯ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี จึงตัดสินใจยุบสภาเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2538³⁴

การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 เป็นการเลือกตั้งแบบผสม มีเขตการปกครองแบ่งเป็น 75 จังหวัด 1 กรุงเทพมหานคร (729 อำเภอ 38 เขต 101 กิ่งอำเภอ) หรือมีจำนวนเขตเลือกตั้งทั้งหมด 155 เขต 61,373 หน่วยเลือกตั้ง จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พึงจะมี 391 คน จำนวนราษฎรทั้งประเทศรวม 59,095,419 คน เป็นจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน 37,817,983 คน การเลือกตั้งครั้งนี้มีพรรคการเมืองสมัครรับเลือกตั้ง 20 พรรค แต่ถูกต้องตามกฎหมายเลือกตั้งเพียง 12 พรรค และมีผู้สมัคร 2,372 คน โดยจำแนกตามพรรคการเมืองดังนี้

1. พรรคประชาธิปัตย์	324 คน
2. พรรคชาติไทย	271 คน
3. พรรคพลังธรรม	235 คน
4. พรรคความหวังใหม่	218 คน
5. พรรคชาติพัฒนา	215 คน
6. พรรคนำไทย	199 คน
7. พรรคมวลชน	175 คน
8. พรรคประชากรไทย	158 คน

* กรณี สปก.4-01 ถูกเปิดเผยโดย นายกมล บันไดเพชร เจ้าหน้าที่นิติกร ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.

³⁴ วรณธรรม กาญจนสุวรรณ , การศึกษาพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งเมื่อ 2 ก.ค.2538 (บัณฑิตศึกษาคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), หน้า 9 - 15.

9. พรรคเอกภาพ	136 คน
10. พรรคดำรงไทย	122 คน
11. พรรคกิจสังคม	117 คน
12. พรรคเสรีธรรม	115 คน

หมายเหตุ ภายหลังมีถอนการสมัคร 89 คน เสียชีวิต 1 คน คงเหลือ 2,282 คน

สรุปผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 มีจำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งสิ้น 23,462,746 คน คิดเป็นร้อยละ 62.04 มีบัตรเสีย 678,710 บัตร คิดเป็นร้อยละ 2.89 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 391 คน ดังนี้

1. พรรคชาติไทย	92 คน	คิดเป็นร้อยละ	23.53
2. พรรคประชาธิปัตย์	86 คน	คิดเป็นร้อยละ	21.99
3. พรรคความหวังใหม่	57 คน	คิดเป็นร้อยละ	14.58
4. พรรคชาติพัฒนา	53 คน	คิดเป็นร้อยละ	13.55
5. พรรคพลังธรรม	23 คน	คิดเป็นร้อยละ	5.88
6. พรรคกิจสังคม	22 คน	คิดเป็นร้อยละ	5.63
7. พรรคนำไทย	18 คน	คิดเป็นร้อยละ	4.60
8. พรรคประชากรไทย	18 คน	คิดเป็นร้อยละ	4.60
9. พรรคเสรีธรรม	11 คน	คิดเป็นร้อยละ	2.81
10. พรรคเอกภาพ	8 คน	คิดเป็นร้อยละ	2.05
11. พรรคมวลชน	3 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.77

ในคืนของวันที่ 2 กรกฎาคม 2538 พรรคการเมืองจำนวน 6 พรรค คือ พรรคชาติไทย พรรคความหวังใหม่ พรรคพลังธรรม พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทย และพรรคมวลชน ได้ทำสัตยาบันกันเพื่อจัดตั้งรัฐบาลโดยมีพรรคชาติไทยเป็นแกนนำ ต่อมาได้มีการเชิญพรรคนำไทยเข้าร่วมรัฐบาลด้วย รวมเป็นพรรคร่วมรัฐบาล 7 พรรค เข้าบริหารราชการแผ่นดิน มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 21 เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2538 โดยเป็นรัฐบาลชุดที่ 50³⁵

³⁵ ข้อมูลนี้ได้จากเอกสาร กองการเลือกตั้ง, กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย.

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 19

เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2538 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ ฯพณฯ นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 21 และเป็นรัฐบาลชุดที่ 51 เข้าบริหารราชการแผ่นดิน โดยมีพรรคร่วมรัฐบาล 7 พรรค คือ พรรคชาติไทย พรรคความหวังใหม่ พรรคพลังธรรม พรรคนำไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทย และพรรคมวลชน และโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2538 พร้อมทั้งคณะรัฐมนตรีทั้งหมดเข้าถวายสัตย์ เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2538 เป็นการเริ่มบริหารราชการแผ่นดิน

พรรคฝ่ายค้านซึ่งมี พรรคประชาธิปไตย พรรคชาติพัฒนา พรรคเสรีธรรม พรรคเอกภาพ ได้พยายามตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล บรรหาร ศิลปอาชา เนื่องจากในการจัดตั้งครั้งแรก ได้นำบุคคลที่ค่อนข้างจะมีปัญหาในการยอมรับและความชอบธรรม ซึ่งเป็นคนของกลุ่มเกิดไทย ภายใต้การนำของนายณรงค์ วงศ์วรรณ เข้ามาบริหารประเทศประกอบด้วย นายเนวิน ชิดชอบ นายสุชาติ ตันเจริญ เป็นต้น อีกทั้งได้แต่งตั้งนายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ประชาชนทั่วไปไม่ยอมรับการนำบุคคลดังกล่าวเข้ามาบริหารประเทศ โดยเฉพาะ นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย ซึ่งบุคคลทั่วไปไม่ยอมรับ ในความรู้ความสามารถที่จะมาบริหารกระทรวงการคลัง นายกรัฐมนตรีได้เคยประกาศไว้ว่าจะไม่ทำให้ประชาชนผิดหวัง ในการแต่งตั้งรัฐมนตรี แต่เมื่อประกาศรายชื่อคณะรัฐมนตรีแล้ว กลับมีรายชื่อรัฐมนตรีที่ค่อนข้างมีปัญหาด้านศรัทธาจากประชาชน รัฐบาลได้พยายามบริหารประเทศด้วยความขยันขันแข็ง ตั้งใจที่จะทำงานสนองต่อจากรัฐบาลของ นายชวน หลีกภัย แต่ด้วยรัฐบาลขาดความชอบธรรมตามที่สื่อมวลชนและประชาชนส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกัน จึงเป็นการยากที่ฝ่ายค้านจะให้โอกาสแก่รัฐบาลทำงานเพื่อแสดงผลงานเช่นกรณี นายเนวิน ชิดชอบ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง ได้พยายามบริหารงานในตำแหน่งอย่างระมัดระวังไม่ให้มีข้อบกพร่อง และเป็นหลักประกันว่ามีได้แสงประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่ ถึงกระนั้นก็ตามยังมีวายที่จะถูกสับประมาท และตกจากจากสื่อมวลชนตลอดเวลา ส่วนนายสุชาติ ตันเจริญ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย มีกรณีใช้อำนาจหน้าที่ออกเอกสาร นส.3 ก. อย่างผิดกฎหมาย ในจังหวัดหนองคาย พร้อมทั้งเอาที่ดินดังกล่าวไปกู้เงินเกินวงเงินจากธนาคาร เพื่อไปใช้ในการซื้อขายหุ้นของตลาดหลักทรัพย์

กรณี นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ถูกปรามาสจากสื่อมวลชนว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีความรู้ความสามารถในเรื่องการเงินและการคลัง แต่กลับมาบริหารกระทรวงการคลัง ซึ่งในห้วงนี้สภาพเศรษฐกิจทั่วโลกตลอดจนกระทั่งกระทบมาถึงภาวะเศรษฐกิจของไทยด้วย โดยเฉพาะตลาดหุ้นของไทยตกมาอย่างต่อเนื่อง กรณีการฉ้อโกงของธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การจำกัดมาถูกรื้อฟื้นและเอาจริงในสมัยรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา ซึ่งจริง ๆ แล้วเหตุการณ์ได้เกิดมาตั้งแต่รัฐบาลของ นายชวน หลีกภัย ดังนั้นปัญหาภาวะเศรษฐกิจทรุดตัวจึงมารุมเร้าในสมัยรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา จึงกลายเป็นรัฐบาลที่ผู้นำขาดความเชื่อถือและศรัทธาจากประชาชน

ฝ่ายค้านได้ให้เวลารัฐบาลบริหารประเทศจนถึงเดือน เมษายน 2539 รวมเป็นเวลาประมาณ 8 เดือน เพื่อรวบรวมข้อบกพร่องของรัฐบาล จนกระทั่งฝ่ายค้านได้ยื่นญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจเป็นรายบุคคล ประธานสภาผู้แทนราษฎรได้กำหนดให้มีการอภิปรายในวันที่ 8 - 10 พฤษภาคม 2539 การอภิปรายในวันสุดท้าย นายบรรหาร ศิลปอาชา รีบชิงปิดประชุมโดยที่ยังไม่ได้ถูกอภิปรายในเรื่องคัดลอกวิทยานิพนธ์และการปลอมแปลงสัญชาติ แต่ได้กล่าวสรุปปิดการอภิปรายในประเด็นที่ฝ่ายค้านยังมีได้อภิปรายแต่อย่างใด จนเป็นเหตุให้ฝ่ายค้านไม่พอใจเป็นอย่างมาก มีการวิพากษ์กันในหมู่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประชาชนอย่างกว้างขวางถึงการชิงปิดประชุมก่อนการอภิปรายของ นายกรัฐมนตรี นายบรรหาร ศิลปอาชา จากสภาพการณ์เรื่องการหนีการอภิปรายของ นายกรัฐมนตรี นายบรรหาร ศิลปอาชา ต่อประเด็นการคัดลอกวิทยานิพนธ์ และการปลอมแปลงสัญชาติซึ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น เมื่อพรรคพลังธรรม ภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ให้รัฐมนตรีลาออกจากการเป็นรัฐบาล แต่พรรคยังคงร่วมรัฐบาลอยู่ แต่ต่อมา นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี ได้เชิญพรรคพลังธรรมกลับเข้าร่วมรัฐบาลใหม่โดยมิได้ปรึกษากับพรรคร่วมรัฐบาลอื่น ๆ จากกรณีดังกล่าวนี้สร้างความไม่พอใจให้กับ นายสมัคร สุนทรเวช เป็นอย่างยิ่ง จนพรรคประชากรไทยถอนตัวออกจากการร่วมรัฐบาลเช่นกัน และต่อมาก็กลับเข้าร่วมรัฐบาลตามเดิม ในเวลาเดียวกันก็มีการปรับเอารัฐมนตรีโยกย้าย เช่น นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย นายเนวิน ชิดชอบ และนายสุชาติ ตันเจริญ แต่ปัญหาวิกฤตศรัทธาต่อรัฐบาลก็คงยังมีอยู่ต่อไป ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจในห้วงนี้ยังคงตกต่ำอยู่ มีการรื้อฟื้นเอาผิดกับกรณีการฉ้อโกงของธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การจำกัด การรับเงินจาก นายราเกช สักเสนา ตามคำกล่าวอ้างการทุจริตที่ดินที่จังหวัดหนองคาย ของตระกูลตันเจริญ พรรคร่วมฝ่ายค้านจึงได้ยื่นญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจ นายบรรหาร ศิลปอาชา อีกครั้ง โดยสภาผู้แทนราษฎรได้กำหนดให้มีการอภิปรายไม่ไว้วางใจในวันที่ 18 - 20 กันยายน 2539 การอภิปรายของพรรคร่วมฝ่ายค้านเป็นการอภิปรายในเรื่องความบกพร่องในการบริหารงานเรื่องเศรษฐกิจ ประเด็นส่วนตัวในเรื่องการคัดลอกวิทยานิพนธ์และการปลอมแปลงสัญชาติ

ทั้งพรรคร่วมฝ่ายรัฐบาลและพรรคร่วมฝ่ายค้านต่างได้เตรียมเอกสารหลักฐานประกอบการอภิปรายเป็นอย่างดี ต่างฝ่ายต่างก็มีเหตุผลซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะเอกสารเกี่ยวกับการปลอมแปลงสัญชาติ ฝ่ายรัฐบาลอ้างว่าเอกสารหลักฐานที่มีอยู่เป็นของจริง ฝ่ายค้านอ้างว่าเอกสารที่มีอยู่เป็นเอกสารที่ได้รับจากผู้ส่งมาให้ เป็นต้น การอภิปรายสิ้นสุดลงในวันที่ 20 กันยายน 2539 พรรคร่วมรัฐบาลประชุมแล้ว มีมติให้ ฯพณฯ นายบรรหาร ลาออกทันที หลังจากการโหวตโดยพรรคร่วมรัฐบาลลงมติจะยกมือให้ฝ่ายรัฐบาลชนะโหวตไปก่อน ต่อมาได้มีการต่อรองกันให้เป็นการลาออกภายใน 7 วัน หลังจากการโหวต สรุปก่อนการโหวต นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี ได้แถลงข่าวและประกาศจะลาออกภายใน 7 วัน ผลการโหวตรัฐบาลชนะโหวตไม่แพ้ญัตติการอภิปรายไม่ไว้วางใจ ในห้วงเวลา 7 วันนั้น พรรคร่วมรัฐบาลได้มีมติให้สนับสนุน พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรี หลังจากนายบรรหาร ศิลปอาชา ลาออก แต่เสียงสนับสนุนภายในพรรคชาติไทยแตกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มนายเสนาะ เทียนทอง เลขาธิการพรรคชาติไทยสนับสนุน พล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ แต่กลุ่ม นายบรรหาร ศิลปอาชา สนับสนุน พล.ต.อ.ประमाण อติเรกสาร เป็นนายกรัฐมนตรี เหตุการณ์ขัดแย้งในแนวความคิดเริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้นจนหาข้อยุติไม่ได้ นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี ได้เลือกวิธียุบสภาแทนการลาออก โดยออกเป็นพระราชกฤษฎีกายุบสภา เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2539 และจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539

การเลือกตั้งเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2539 เป็นการเลือกตั้งแบบผสม จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพึงจะมี 393 คน จำนวนราษฎรทั้งประเทศรวม 59,460,382 คน เป็นจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 38,564,836 คน การเลือกตั้งครั้งนี้มีพรรคการเมืองสมัครรับเลือกตั้ง 13 พรรค และมีผู้สมัคร 2,310 คน โดยจำแนกตามพรรคการเมืองดังนี้

1. พรรคประชาธิปัตย์	376 คน
2. พรรคความหวังใหม่	322 คน
3. พรรคชาติไทย	193 คน
4. พรรคชาติพัฒนา	184 คน
5. พรรคประชากรไทย	163 คน
6. พรรคเอกภาพ	163 คน
7. พรรคไท	147 คน
8. พรรคกิจสังคม	139 คน
9. พรรคมวลชน	132 คน
10. พรรคเสรีธรรม	130 คน

11. พรรคพลังธรรม	128 คน
12. พรรคเสรีประชาธิปไตย	126 คน
13. พรรคแรงงานไทย	107 คน
	<u>รวม 2,310 คน</u>

สรุปผลการเลือกตั้งเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2539 มีจำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งสิ้น 24,070,744 คน คิดเป็นร้อยละ 62.42 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 393 คน ดังนี้

1. พรรคความหวังใหม่	125 คน	คิดเป็นร้อยละ	31.81
2. พรรคประชาธิปไตย	123 คน	คิดเป็นร้อยละ	31.30
3. พรรคชาติพัฒนา	52 คน	คิดเป็นร้อยละ	13.23
4. พรรคชาติไทย	39 คน	คิดเป็นร้อยละ	9.92
5. พรรคกิจสังคม	20 คน	คิดเป็นร้อยละ	5.09
6. พรรคประชากรไทย	18 คน	คิดเป็นร้อยละ	4.58
7. พรรคเอกภาพ	8 คน	คิดเป็นร้อยละ	2.04
8. พรรคเสรีธรรม	4 คน	คิดเป็นร้อยละ	1.02
9. พรรคมวลชน	2 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.51
10. พรรคพลังธรรม	1 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.25
11. พรรคไท	1 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.25

ในคืนของวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 ขณะผลการเลือกตั้งยังไม่เป็นทางการ พรรคความหวังใหม่ พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทย พรรคมวลชน ได้มารวมตัวกันที่บ้าน นายเกียรติชัย ชัยเชาวรัตน์ และมีการแถลงข่าวโดย ฯพณฯ นายบริหาร ศิลปอาชา ถึงสาเหตุที่มารวมตัวกันโดยที่ผลการเลือกตั้งยังไม่เป็นทางการ แต่ผลคะแนนเสียงของทั้ง 5 พรรค รวมกันแล้วมากกว่าพรรคฝ่ายค้านเดิม ต่อมาเมื่อผลการเลือกตั้งทราบเป็นทางการ ปรากฏว่าพรรคความหวังใหม่ชนะพรรคประชาธิปไตยด้วย จำนวนผู้แทนราษฎร 125 คน ต่อ 123 คน พรรคความหวังใหม่จึงมีความชอบธรรมในการจัดตั้งรัฐบาลก่อน โดยในช่วงสายของวันที่ 18 พฤศจิกายน 2539 ได้มีการเชิญพรรคชาติพัฒนา เข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลแทนพรรคชาติไทยที่เคยร่วมพรรครัฐบาลเดิมด้วยการลงสัตยาบันกันเป็นที่เรียบร้อย ทุกพรรคสนับสนุนให้ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จเปิดรัฐสภาในวันเสาร์ที่ 23 พฤศจิกายน 2539 และได้มีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในเวลาต่อมา ที่ประชุมเลือกประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้แก่ นายวันมูหะมัดนอร์มะทา พร้อมด้วย นายโสภณ เพชรสว่าง และนายสมศักดิ์ เกียรติสุรนนท์ เป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎร

เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2539 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 22 และเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2539 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีอีก 48 คน รวมเป็น 49 คน เป็นรัฐบาลชุดที่ 51 พร้อมทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โปรดเกล้าฯ ให้คณะรัฐมนตรีเข้าเฝ้าถวายสัตย์ฯ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2539 เพื่อบริหารราชการแผ่นดินเป็นต้นไป

สรุป

การเลือกตั้งของประเทศไทยตั้งแต่ปี 2476 จนถึงปัจจุบัน มักปรากฏว่ามีการใช้จ่ายเงินทองในการซื้อคะแนนเสียงกันเป็นจำนวนมาก และการซื้อคะแนนเสียงของผู้สมัครดูเหมือนว่าจะกระทำกันโดยทั่วไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นปัญหาที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งสำหรับอนาคตการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย เพราะเมื่อผู้สมัครชนะการเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรได้ทุ่มเงินซื้อคะแนนเสียงเป็นจำนวนเงินมหาศาล ก็ย่อมจะต้องเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์โดยการแก่งแย่งกันเป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลเพื่อหวังที่จะเข้ามามีอำนาจในการปกครองประเทศ ซึ่งจะทำให้เขาสามารถ “ ถอนทุน ” จากการทุ่มเทเงินทองไปในการซื้อเสียงไปเป็นจำนวนมาก

ดังนั้นในการเลือกตั้งทั่วไป จึงเชื่อกันว่าผู้สมัครเลือกตั้งจะนิยมนำระบบซื้อเสียงกลับมาใช้กันอย่างกว้างขวางอีก ถึงแม้ทางราชการจะพยายามดำเนินการต่อต้านด้วยการโฆษณาให้ประชาชนเห็นว่าการขายสิทธิขายเสียงเลือกตั้ง จะเป็นภัยร้ายแรงต่อระบอบประชาธิปไตยและประเทศชาติ หรือแก้ไข กฎหมายเพิ่มโทษการทุจริตซื้อสิทธิขายเสียงเลือกตั้งให้หนักขึ้นก็เข้าใจกันว่ายากจะได้ผล เพราะวิธีการซื้อเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งในปัจจุบันได้มีการพัฒนาออกไปในรูปแบบต่าง ๆ โดยอาศัยช่องโหว่ของ กฎหมาย และที่สำคัญก็คือการซื้อเสียงเลือกตั้ง และบางครั้งก็ใช้วิธีการซื้อขายผลผลิตของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในราคาที่สูงกว่าปกติ ด้วยการมีสัญญากันว่าจะต้องไปออกเสียงลงคะแนน ให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งหมายเลขนั้นเลขนี้ หรือสรุปแล้วการซื้อขายเสียงเลือกตั้ง มักไม่มีหลักฐานเพียงพอจะเอาผิดแก่ผู้สมัครและผู้มีสิทธิออกเสียงได้นั่นเอง

อาจกล่าวได้ว่าสาเหตุส่วนใหญ่ของการซื้อ-ขายเสียง มักจะมาจากปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจสังคม และการเมืองดังต่อไปนี้

ทางเศรษฐกิจ เนื่องจากประชาชนไทยส่วนใหญ่ยังยากจนอยู่ ดังนั้นเมื่อมีผู้เสนอข้อแลกเปลี่ยนเป็นตัวเงินที่เห็นชัด ๆ กับการเพียงเดินทางไปกาบัตรเลือกตั้งนั้น จึงยินดีและเต็มใจที่จะปฏิบัติตามข้อเสนอ ทางแก้ปัญหาในข้อนี้ก็คือ จะต้องพยายามลดช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างคนรวยกับคนจนให้ได้

ทางสังคม เนื่องจากคนไทยเคยชินอยู่กับระบบอุปถัมภ์ ไม่เคยมีโอกาที่จะพัฒนาตนเองให้มีอำนาจต่อรองทัดเทียมได้กับชนชั้นผู้นำ ซึ่งกุมปัจจัยในการผลิตเอาไว้ เพราะฉะนั้นเมื่อชนชั้น ผู้นำท้องถิ่นเช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชักจูงชี้แนะให้ปฏิบัติประการใดก็ยอมกระทำโดยคหุฎิ นอกจากนี้คนไทยยังมีความรู้สึกสำนึกในบาปบุญคุณโทษ เมื่อรับเงินเข้ามาแล้วก็ต้องลงคะแนนให้เขา มิฉะนั้นจะกลายเป็นคนอกตัญญู

ทางการเมือง เนื่องจากระบบการปกครองประชาธิปไตยของไทยขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ขาดโอกาสที่จะสรรค์สร้างนักการเมืองอาชีพที่เข้าถึง และคลุกคลีกับประชาชนอย่างแท้จริงจะมีก็แต่่นักการเมืองสมัครเล่นที่ยึดธุรกิจเป็นอาชีพหลัก และมองว่าการเมืองเป็นอาชีพรองจะเลิกเสียเมื่อไหร่ก็ได้ ด้วยเหตุนี้จึงพอใจที่จะใช้เงินซื้อเสียง เพราะไม่มีเวลาที่จะไปเอาใจใส่กับความเป็นอยู่ของประชาชน เปรียบเสมือนกับว่ามีอาชีพเป็นนักการเมือง ยึดเอาการเมืองเป็นธุรกิจ หวังผลทางธุรกิจจากการเมืองเป็นสำคัญ

ในการเลือกตั้งครั้งที่ 16 เมื่อ 22 มีนาคม 2535 การเลือกตั้งครั้งที่ 17 เมื่อ 13 กันยายน 2535 การเลือกตั้งครั้งที่ 18 เมื่อ 2 กรกฎาคม 2538 และการเลือกตั้งครั้งที่ 19 เมื่อ 17 พฤศจิกายน 2539 นั้น ถือว่าเป็นการเลือกตั้งที่มีการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงกันอย่างกว้างขวางและมากที่สุด ผู้ศึกษาวิจัยได้พบว่าการเลือกตั้งใน 4 ครั้งที่ผ่านมาดังกล่าว เป็นการเลือกตั้งภายใต้เงื่อนไขและมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. เป็นการเลือกตั้งภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดให้การเลือกตั้งเป็นสิทธิของประชาชน มิใช่เป็นหน้าที่ของประชาชน
2. เป็นการเลือกตั้งภายใต้การดำเนินการของคณะกรรมการเลือกตั้ง สังกัดกระทรวงมหาดไทย ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฯ และพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

3. เป็นการเลือกตั้งภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ๙ ที่กำหนดให้พรรคการเมืองต้องส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งให้ครบตามจำนวนที่กำหนด เช่น 1 ใน 4 ของจำนวนทั้งหมด
4. เป็นการเลือกตั้งที่ใช้วิธีการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากรอบเดียว และการแบ่งเขตเป็นแบบผสม
5. เป็นการเลือกตั้งที่มีได้แบ่งแยกอำนาจ ระหว่างอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร โดยที่ผู้ที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังคงสามารถดำรงตำแหน่งผู้บริหารได้ในเวลาเดียวกัน
6. เป็นการเลือกตั้งที่รัฐมิได้สนับสนุนเงินแก่พรรคการเมือง พรรคการเมืองคงต้องหาทุนทรัพย์สำหรับการเลือกตั้งด้วยตนเอง
7. เป็นการเลือกตั้ง ในขณะที่มีการร้องเรียนเรื่องทะเบียนราษฎรของผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีปัญหาการซ้ำซ้อนกันอย่างมาก โดยที่รัฐยังมิได้ปรับปรุงรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วประเทศให้ถูกต้องและทันสมัย
8. เป็นการเลือกตั้งในขณะที่พรรคการเมืองมีอิสระเสรี ในเรื่องโฆษณาและประชาสัมพันธ์ ตามที่แต่ละพรรคการเมืองจะดำเนินการเอง โดยที่รัฐให้การสนับสนุนสื่อของรัฐบ้างในบางโอกาส
9. เป็นการเลือกตั้งภายใต้กฎหมายในเรื่องการตรวจสอบ และติดตามการใช้จ่ายในการเลือกตั้งที่ค่อนข้างจะไม่สามารถเอาผิด กับผู้กระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งอย่างจริงจังได้

จากมาตรการทางกฎหมายและเงื่อนไขต่าง ๆ ข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นมูลเหตุให้มีการซื้อสิทธิขายเสียงและทุจริตในการเลือกตั้งอย่างกว้างขวางตามที่ทราบกัน ซึ่งเป็นปัญหามหาห่วงใยอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาประชาธิปไตย และเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ ซึ่งสามารถสรุปประเด็นหลักในการทุจริตได้ดังนี้ *

การทุจริตในการซื้อขายคะแนนเสียง

เป็นการใช้อิทธิพลทางการเงินหรือทางด้านเศรษฐกิจของผู้สมัครรับเลือกตั้ง หรือตัวแทนผู้สมัคร ให้แก่ผู้เลือกตั้งหรือบุคคลอื่นที่สามารถจูงใจผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ ในการลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครนั้นเป็นการตอบแทน และรวมถึงการให้คำมั่นสัญญา ตลอดจนการให้อาμισสินจ้างหรือประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อให้ตนหรือผู้สมัครฯ ได้รับการเลือกตั้งด้วย ซึ่งมีรูปแบบการซื้อขายคะแนนเสียงแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

* โปรดดู สำนักนโยบายและแผนมหาดไทย, รายงานการศึกษายุทธศาสตร์เกี่ยวกับการซื้อคะแนนเสียงและการทุจริตในการเลือกตั้ง : ข้อเท็จจริงและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและแผนมหาดไทย, 2532), หน้า 3 - 29.

1. การซื้อคะแนนเสียงโดยตรง ซึ่งเป็นการจ่ายเงินให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้เลือกตั้งออกเสียงให้แก่ตนหรือบุคคลอื่น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการจ่ายเงินมักจะเป็นการจ่ายเงินผ่านคนกลางมากกว่าจะเป็นการจ่ายโดยตรง แต่เป็นการกระทำเพื่อที่จะให้ได้คะแนนเสียงโดยตรง เช่น

- การซื้อคะแนนเสียงโดยผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
- การซื้อคะแนนเสียงโดยผ่านหัวหน้าคะแนน
- การซื้อคะแนนเสียงโดยอามิสสินจ้าง และคำมั่นสัญญาต่าง ๆ
- การซื้อคะแนนเสียงจากกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง
- การซื้อบัตรประจำตัวประชาชน

เป็นต้น

2. การซื้อคะแนนเสียงโดยอ้อม เป็นการชักนำหรือจูงใจ ให้ผู้เลือกตั้งไปออกเสียงลงคะแนนให้แก่ตน หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง ไม่ใช่ในรูปของตัวเงิน แต่อาจเป็นการจัดอำนวยความสะดวกในการไปใช้สิทธิของผู้เลือกตั้งโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือเป็นการแจกจ่ายสิ่งของและการสร้างสาธารณประโยชน์อื่น ๆ วิธีการซื้อคะแนนเสียงโดยอ้อม เช่น

- การจัดหาหรือนำพาคนไปลงคะแนนเสียงในวันเลือกตั้ง
- การแจกสิ่งของและสร้างสาธารณประโยชน์
- การบริจาคเงินผ่านองค์กรหรือบุคคล
- การใช้อิทธิพลจากข้าราชการ หรือผู้มีบารมีภายในท้องถิ่น
- การซื้อผู้สมัครรับเลือกตั้งอื่น เพื่อตัดคะแนนเสียงของผู้สมัครที่เป็นคู่แข่ง

เป็นต้น

การทุจริตในการเลือกตั้ง

เป็นการใช้อำนาจหรืออิทธิพลของผู้สมัครหรือของบุคคลอื่น ในการแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองในการเลือกตั้ง ทั้งนี้รวมถึงการใช้อิทธิพลข่มขู่ บังคับต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้ง หรือทำให้ผู้เลือกตั้งลงคะแนนเสียงให้แก่ตนเอง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง รวมทั้งการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้ง และวิธีการอื่น ๆ เพื่อให้ได้คะแนนเสียงและชนะการเลือกตั้ง ซึ่งมีลักษณะหลายรูปแบบ เช่น

- การใช้อิทธิพลข่มขู่ในการเลือกตั้ง (ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง, ผู้สมัครรับเลือกตั้งคู่แข่ง)
- การทุจริตในการเลือกตั้ง โดยร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การตรวจนับคะแนนเสียงเลือกตั้ง การจัดทำบัญชีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

- การใช้กลวิธีการพนัน เพื่อเบี่ยงเบนการเลือกตั้ง
  - การทำลายป้ายหาเสียงของผู้สมัครคู่แข่ง
  - การใส่ร้ายป้ายสี การใช้ใบปลิวโจมตีผู้สมัครอื่นในการเลือกตั้ง
  - การสังหารผู้สมัครเลือกตั้งคู่แข่ง
  - การสังหารหัวหน้าคะแนนของผู้สมัครคู่แข่ง ตลอดจนการใช้เงินทุ่มซื้อหัวหน้าคะแนน
- เป็นต้น

การซื้อขายคะแนนเสียงและการทุจริตการเลือกตั้งดังกล่าว ได้สร้างปัญหาให้กับระบบการเมืองไทย อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย และเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ระบบการเมืองไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สามารถตอบสนองและเป็นที่พึงให้กับประชาชนได้ และเป็นประเด็นสำคัญในการปฏิรูปการเมืองไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย